

Gyomaendrőd Város

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017.

Polgármesteri Köszöntő

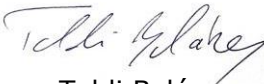
Az építészet, a természet használói szempontok szerinti kreatív formálása, az emberi környezet teljesebbé, egészségesebbé, szebbé tétele. Az épített örökség által képviselt szellemiség keretet ad a társadalom működésének. A település, amelyben mindennapi életünket éljük, látványával hat ránk, befolyásolja hangulatunkat, közérzetünket. Ha cselekvő részesei vagyunk alakításának, növekszik a lakosság komfort- és otthonérzete, identitása. Fontos, hogy magunkénak valljuk a várost. Ismerjük meg, lássuk épített értékeket. Védjük, állítsuk példaként magunk és mások elé. Ahogyan egyre inkább elfogadottá válik a természetvédelem, úgy kell beépülnie tudatunkba, cselekedeteinkbe az épített környezet védelmének is.

A Településképi Arculati Kézikönyv egy adott település sajátos, egyedi arcát, különösen pedig védendő értékeit hivatott bemutatni. Felhívja a figyelmet az örökségül ránk hagyott legszebb, legjellegzetesebb épületekre, azok egyedi értékeire, példaként állítva a ma és a jövő építkezőinek. Gyoma és Endrőd híres a természeti értékeiről, fontos, hogy az építéssel formált környezetünkre is büszkék lehessünk.

Gyomaendrőd épületállománya a település sajátosságaiból adódóan, több fajta építészeti stílus jegyeit hordozza. A polgári és népi jellegű lakóházak, a néhány, eredeti formájában megmaradt parasztház ma is szemet gyönyörködtető látványt nyújt. Találkozhatunk ezeknek az épületeknek a korszerű, de mégis korhű megújításával, így őrizve meg őket az utókornak, követendő példaként.

A Településképi Arculati Kézikönyv feladata, hogy bemutassa a legjobb, követendő példákat, segítse az építőket, felújítókat tevékenységükben. Fontos, hogy hárítsa a negatív tendenciákat, kivédje a káros hatásokat. Mutasson irányt, hogyan lehet még szebb Gyomaendrőd, mitől érezhetjük még jobban, otthonosabban magunkat városunkban.

Toldi Balázs
polgármester

Tartalomjegyzék

1. KÉZIKÖNYV, A TELEPÜLÉS ARCULATÁNAK FORMÁLÁSÁÉRT	6
2. A TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA	7
GYOMA TÖRTÉNETE	7
ENDRŐD TÖRTÉNETE	8
KÖRÖS-ÁRTÉR (A KÖRÖS-MAROS NEMZETI PARK- HOZ TARTOZÓ TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLET) ...	9
NAGYLAPOS ÉS ÖREGSZŐLŐK	10
GYOMAENDRŐDI HOLTÁGAK	10
HÁRMAS-KÖRÖS	10
A FÜRDŐ BEMUTATÁSA - STRANDFÜRDŐ, GYÓGYFÜRDŐ	12
SZABADSTRANDOK	HIBA! A KÖNYVJELZŐ NEM LÉTEZIK.
A VÁROS SZERKEZETE	13
3. GYOMAENDRŐD ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉGE	15
A TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ ÉPÍTÉSZETI, MŰEMLÉKI, TÁJI ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK, TELEPÜLÉSKÉPI JELLEMZŐK	15
MŰEMLÉKEK	18
HELYI VÉDELEM ALATT ÁLLÓ ÉPÜLETEK	20
KÖZTÉRI ALKOTÁSOK	22
HELYI VÉDELEM ALATT ÁLLÓ TERMÉSZETI ÉRTÉKEK	34
A HELYI VÉDETT ÉPÜLETEK MEGTARTÁSÁRA, REHABILITÁCIÓJÁRA VONATKOZÓ IRÁNYELVEK	37
AZ IPARI PARK MEGJELENÉSE	49
4. A TELEPÜLÉSKÉP SZEMPONTJÁBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK	50
GYOMA TÖRTÉNETI BELVÁROSA	52
A VÁROSKÖZPONTOK ÖSSZEKAPCSOLÁSA	54
ÁTALAKULÓ, ÉS AZ ÚJ TELEPÜLÉSRÉSZEK	54
AZ ENDRŐDI VÁROSRESZKÖZPONT	57
A HOLTÁGAK MELLETTI ÜDÜLŐ- ÉS KERTTERÜLETEK	59
KÜLTERÜLETI LAKOTT HELYEK: NAGYLAPOS ÉS ÖREGSZŐLŐK	60
KÜLTERÜLETI MEZŐGAZDASÁGI- ÉS IPARI (GAZDASÁGI) TERÜLETEK	60
5. AJÁNLÁSOK	61
A LAKÓHÁZ ÉS A TELEK (NAGYSÁGÁNAK) VISZONYA	61
A HÁZ SZÉLESSÉGE ÉS MAGASSÁGA	61
AZ ÉPÜLETÜNK VISZONYA A SZOMSZÉD HÁZAKHOZ	61
A MAGASTETŐK HAJLÁSSZÖGE, A TETŐTEREK TÉRDFAL MAGASSÁGA, A HÉJAZATOK MINŐSÉGE	62

A TELEKHEZ TARTOZÓ KIEGÉSZÍTŐK MEGJELENÍTÉSE A HÁZAKON	63
A ZÁRTSORÚ POLGÁRHÁZAK FELÚJÍTÁSA.....	64
A MEGLÉVŐ ZÁRTSORÚ POLGÁRHÁZAK SZAKSZERŰ FELÚJÍTÁSA	65
A FŐ U-HOZ, A HŐSÖK ÚTJÁHOZ, A BLAHA, KOSSUTH UTCÁKHOZ KAPCSOLÓDÓ UTCÁK BEÉPÍTÉSÉNEK FEJLESZTÉSE	66
A ZÁRTSORÚ BEÉPÍTÉSEK KIEGÉSZÍTÉSE	67
ÚJ ÉPÜLETEK A RÉGEBBI ZÁRTSORÚ POLGÁRHÁZAK KÖZÖTT	68
A NÉPI HAGYOMÁNYT ŐRZŐ LAKÓÉPÜLETEK KÖRNYÉKÉN TÖRTÉNŐ BEÉPÍTÉSEK	69
A VEGYES MEGJELENÉSŰ ÉPÜLETEK KÖZÉ VALÓ ÉPÍTÉS	71
UTCÁK KIALAKÍTÁSA.....	73
AZ ÉPÜLETEK MEGJELENÉSÉT FORMÁLÓ ANYAGOK	76
RÉSZLETEK MINŐSÉGEI JAVÍTIJÁK A HÁZ MEGJELENÉSÉT	77
LÉGKONDITIONÁLÓK KÜLTÉRI EGYSÉGEI, NAPELEMEK	78
AJTÓK, ABLAKOK, LOGGIÁK	79
KERÍTÉSEK	80
ANYAGHASZNÁLAT (SZÍNEK)	82
A KERTEK KIALAKÍTÁSA	82
KÖZTERÜLETEK MÉLTÓ MEGÉPÍTÉSE, FENNTARTÁSA.....	83
NEM BEÉPÍTHETŐ KÜLTERÜLETEK	85
6. A VÁROS JÓ PÉLDÁI.....	86
A VÁROSBAN FELLELHETŐ SZÉP ÉPÜLETEK,KERÍTÉSEK, KERTEK.....	86
MÁS VÁROSOKBÓL HOZOTT SZÉP ÉPÜLET PÉLDÁK	90
GYOMAENDRŐD SZÉP KERÍTÉSEI, KAPUI.....	91
7. SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYEK SZÉP PÉLDÁI GYOMAENDRŐDÖN.....	93
HIRDETÉSEK, ÜZLET-, PORTÁL FELÍRATOK	93
ÜZLETPORTÁL MEGNEVEZÉSEK, FELÍRATOK.....	93
KÖZTERÜLETI BERENDEZÉSEK, UTCABÚTOROK.....	95
8. BEÉPÍTÉSI VÁZLAT AZ ÚJ VÁROSIASODÓ KÖZPONTI TERÜLETRE.....	97
ELŐZMÉNYEK	97
LEHETŐSÉGEK, ADOTTSÁGOK	97
A BEÉPÍTÉSI JAVASLAT	98
A BEÉPÍTÉS VÉGREHAJTÁSA	99

1 ■ Kézikönyv, a település arculatának formálásaért

Ha településünket egyre szebbnek, egyre élhetőbbnek szeretnénk látni, akkor nem elég csak a saját területünket, telkünket színvonalasan kiépíteni, folyamatosan karbantartani, szép, igényes saját hajlékot építenünk, hanem a szűkebb és tágabb környezetünkkel, végső soron az egész városunkkal is ezt kell tennünk. De ki is az, aki biztos kézzel tudja megmondani az igazi értéket, ki az aki tudja irányítani ezt a magas színvonalú városrendezési, városszépítési tevékenységet? Elsősorban a településen mindennap ott dolgozó főépítész, építéshatósági dolgozó, de ők is csak egy jól megalkotott kottából merítve, az által megerősítve tudják irányítani a hozzájuk forduló építtetőket, helyi lakosokat, szakember tervezőket kivitelezőket és mesterembereket.

Míg ez a kézikönyv elkészül addig lehetőségük van – viták során – a Gyomaendrődieknek, hogy (ha még nem ismerték városuk építészeti értékeit) véleményükkel, hozzászólásukkal, cáfolatukkal alakítsák a kézikönyv tartalmát és ezáltal a későbbi ingatlanfejlesztések minőségi színvonalát befolyásolják. Lehetséges az is, hogy így nem a legjobb eredmény születik meg, lehet, hogy csak egy szakemberekből álló grémium, vagy egy igen kvalitásos építész jóval különb településarculatot határozna meg, de így, széleskörű véleménynyilvánítással, egymás meggyőzésével mindannyiunk által elfogadható „mű” születik meg.

A település arculatának meghatározása azért szükséges, hogy olyan új, értékes épületeket hozzunk létre a városban, melyek az elődök formavilágára támaszkodnak, nem idegen a régi települési környezettől, hordozza azokat a formajegyeket, melyeket a Gyomaendrődiek magukéinak vallanak és így előbb vagy utóbb (szerintem kicsit később) kialakulhat egy olyan sajátos arculat, melyre a helyiek büszkék lesznek, az idegenek pedig irigykedve szemlélik a kialakított építészeti egyedi környezetet.

Természetesen egyelőre nehéz felismerni a települési sajátosságot, hisz eddig igen vegyesen építkezett mindenki. A divatok, a külföldi kitekintés sajnos félrevitte a helyi építészeti formavilágot. Egy időben, pont az építési bum idején nem volt meg az a szaktudás mellyel el lehetett volna kerülni, hogy, ne csak egymást utánzó sátoztetős, két ikerablakos lakóházak készüljenek. Ma pedig nagy veszély az internacionalista építészet betörése minden környezetbe, minden városrészbe. A lapos hajlású magastetős házak, melyeket a külföldre látogató építtetők „hoznak haza” Olaszországból, esetleg Amerikából a kisvárosi környezetből annyira kilógnak, nem illeszkednek a környezetükhöz, hogy megrémítik a hozzáértőket, és rossz irányba befolyásolják a laikus társadalmat. A sokszor egyediségre vágyó tulajdonos, építtető is elronthatja házát, ha külön tömegű házformát erőltet a tervezőre, vagy esetleg rikító színezést használ.

Ha mást nem is érhetünk el a kézikönyvünkkel, mint a fentebb említett rossz példákat kiszűrjük, akkor is már eredményesek lettünk.

2. A település bemutatása

Gyomaendrőd Dél-Kelet Magyarországon Békés megyében, a Hármas-Körös partján fekvő csendes, nyugodt alföldi város. Éghajlata erősen kontinentális, az évi napsütéses órák száma mintegy 2000 óra. Az átlagos évi csapadékmennyiség kb. 600 mm. Megközelítése egyszerű mind közúton mind vasúton, hiszen áthalad rajta a 46. számú főút és a 4. számú Budapest-Szolnok- Békéscsaba-Lőkösháza vasúti fővonal.

A Kárpát-medence elfoglalása mintegy 100-150 évet vett igénybe és az itt élő népek hajlandónak mutatkoztak a magyarsággal való együttélésre, így később beleolvadtak a magyar nemzetbe.

Habár 1982. január 1. óta Gyomaendrődről beszélünk, érdemes a két település történetét külön vizsgálni, mivel nagy különbséget mutat mind vallási, mind társadalmi és gazdasági vonásokban.

Gyoma története

A honfoglaláskor illetve azt követően bevett szokás volt egy falut tulajdonosáról elnevezni. Hiteles adat először 1332-ben említi Gama néven, majd 1444-ben már Gyomáról beszél. Mai tudásunk szerint Gyoma első tulajdonosai az iktári Bethlenek voltak. Folyamatos pénzügyi gondok miatt a települést többször elzálogosították és gazdái gyakran cserélődtek. Így történhetett meg, hogy a Bethlen család tulajdonából a Neczpáli család kezére jutott, majd a török elleni harcok során a Ferdinánd-párti Dóczyéké lett. A hódoltság idején Gyoma története semmiben sem különbözött a többi

alföldi település sorsától. Egyre csökkent a lakossága, míg végül szinte teljesen elnéptelenedett. Erről árulkodik az a tény is miszerint az 1564-iki adólajstrom során nem is vették számításba. A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc után gyakorlatilag a Habsburgok kezébe került Magyarország nagy része. A császáriak úgy döntöttek, hogy báró Harruckern János György tulajdonába adják a térséget. Harruckernnek óriási szerepe van nem csak Gyoma és Endrőd, de pl.: Békés vagy Békéscsaba újratelepítésében is. Különböző kedvezményeket ajánlott az ide letelepülőknél, viszont nagyon vigyázott arra, hogy az egy vallásúakat egy településre telepítse. Ezért van, hogy Gyoma lakosságának nagy része ma is református, míg Endrődé többnyire katolikus. Az 1800-as évek derekára már rendelkezett óvodával, iskolával és téglából épült temploma volt. A foglalkoztatást a malmok, az Ailer-féle téglagyár és a Kner nyomda oldották meg. Az 1800-as évek a nagy építkezések korát is jelentette Gyomán. 1858-tól már vasútja van, majd hidat emelnek a Körös fölött, ami intenzíven bekapcsolja a térség gazdasági életébe. Hatalmas problémát okozott – nem csak Gyomán – a Körös az állandó árvizeivel, ezért már az 1820-as években felmerült a Körös szabályozásának lehetősége, de a munkának az 1844-45-ös nagy árvizek adtak igazi lendületet. A szabályzás Széchenyi szellemében Huszár Mátyás és Vásárhelyi Pál keze alatt valósult meg. Óriási lökést adott ez a térségnek, mivel ez volt a Monarchia akkori legköltségesebb és legnagyobb szabású terve. Bár az építkezés akadozva haladt, 1895-re a töltések folyamatossá váltak. Így a Köröst megszelídítették. 1945. után az egykori tanyavilág pusztulásnak indult. 1954-ben épült a Liget-fürdő. 1949-ben városi könyvtárat emeltek, 1970-ben a Kner nyomda nyomdaipari múzeumot rendezett be. A fejlődés ma is tart, hiszen folyamatosan építkeznek, újítják a hidakat, bővítik a fürdőt

Endrőd története

Endrőd Gyomától nyugatra található, szintén a Hármaskörös bal partján. Endrőd nevét először egy 1416-ban kiadott oklevélben említik. A falu intenzíven fejlődhetett, mivel 1425-ben már jelentékeny településként említik, ahol 33 nemes család él. Gyula várának eleste után Endrőd lakossága is megcsappant, majd szinte teljesen elvándorolt. Az újra telepítés az 1700-as évek elején ugyancsak Harruckern János György nevéhez fűződik, aki katolikus vallásúakat telepített ide. A katolikus hagyományokhoz híven az endrődi családok 6-8 gyermeket vállaltak, de nem volt ritka a tíz gyermek sem. Ennek következménye lett a 19. század elején az a demográfiai robbanás, amely Endrődöt a térség egyik legnagyobb falujává emelte. Endrőd lakossága az 1930-as évekig elérte a 16000 főt. A gyarapodó lakosság egyre nagyobb munkanélküliséget szült. A Körös szabályozás befejezése (1895) után egyre nőtt az elégedetlenség, ami kivándorláshoz és az 1935-ös csendőrsortúzhöz vezetett. 1945 után a tanyavilág mely szépen virágzott, átadta helyét a termelő szövetkezeteknek. A szocialista iparfejlesztés eredményeképp 1949-ben nyitotta meg kapuit az Enci cipőgyár, ami rövid időn belül mind belföldön mind külföldön híressé vált kiváló minőségű termékeivel. Sajnos a korlátozott lehetőségek

miatt Endrőd lakossága a mai napig csökken, mivel nagyon sok fiatal elvándorol. Az 1930-as években kb. 16000 főt számláló falu a folyamatos csökkenés miatt ma kb. 6000 fővel rendelkezik.

Körös-ártér (a Körös-Maros Nemzeti Park- hoz tartozó természetvédelmi terület)

Az 1997-ben alapított Körös-Maros Nemzeti Park a dél-alföldi területek egységes természetvédelmi kezelésének feladatát valósítja meg. Igazgatóságának működési területe magába foglalja Békés megye területét, Csongrád megye Tiszától keletre eső területeit, valamint a Dévaványai-Ecsegi puszták és a Körös-ártér megyébe eső részeit. A terület két, egymástól jellegében jól elkülöníthető részre osztható: a Körös vidékre és a Békés-Csanádi löszhátra. Igazgatósága Szarvason van. A nemzeti park kiemelt feladata az erdélyi hérics és bókoló zsálya állományainak fenntartása, amelyek hazánkban csak itt találhatók

A Körösök mai arcát a természet és az ember együttesen hozta létre. A morotvák jellegzetes növényei a nagy hínár, a sulyom, a tündérfátyol, a sárga nőszirm és a rókasás. A magas ártereken él a ligeti szőlő, a kutyabenge, a fagyal és a kányabangita. A hullámtér számos állatfajnak nyújt menedéket. Az emlősök közül a vidra szigorúan védett. A kis kócsag, a fekete gólya, az üstökösgém és a réti fülesbagoly kiemelt természetvédelmi érték.

Nagylapos és Öregszőlők

Nagylapos és Öregszőlő Gyomaendrőd külterületi részeken elhelyezkedő településrészei, néhány kilométerre a város szélétől. Nagylapos Endrődöt elhagyva Mezőtúr irányában a 46-os főúton, míg Öregszőlőt a 443-as úton Endrődöt követően, Szarvas irányában találjuk.

Gyomaendrődi Holtágak

Gyomaendrődöt egyedülálló módon számos holtág öleli körül, a 19. századbeli Körös-szabályozások örökségeként. A 17 holtág más-más arculattal bír, és más funkciót tölt be. Gyomaendrőd vizeit szívesen keresi fel a magyar horgászközösség, hisz halállományban rendkívül gazdag vizek találhatók erre felé, garantálva a jó fogást.

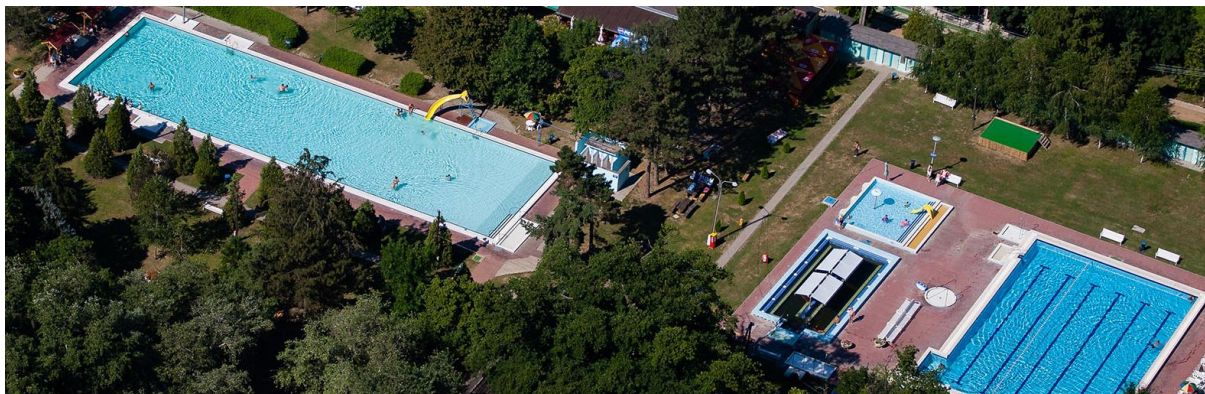
Hármas-Körös

A Fekete- és a Fehér-Körös Gyula közelében egyesül Kettős-Körössé, ebbe ömlik Körösladánytól délnyugatra a Sebes-Körös. Innen fut tova Hármas-Körös néven az Alföld második legnagyobb folyója, hogy Csongrádnál a Tiszába torkolljon. Évszázadokon át szabadon kanyargott a síkságon, bizonytalanná téve a termelést. A folyószabályozás a XIX. század végére fejeződött be, a Körösök hossza 1035 km-ről 455 km-re csökkent, és ezzel párhuzamosan 6000 km belvízcsatorna is épült. A szabályozás átrajzolta a vidék vízrajzi térképét, és megváltoztatta a növény- és állatvilágot is.

A Hármas-Körös Magyarország legtisztább vizű folyója. Gyomaendrődi szakaszán szabadstrandot is kialakítottak, ahol a vízi túrázók is megpihenhetnek. A folyó és hullámtere természetvédelmi terület, a Körös-Maros Nemzeti Park része. A táj arculata az elmúlt évszázadok alatt sokat változott. A mai másodlagos tájforma csak a folyószabályozás alkalmával alakult ki. A XIX. század utolsó éveiben (1894-ben) készültek el a nagy tájátalakító, átrendező munkálatok, amely következtében a folyó hossza 235,5 km-ről 93,2 km-re csökkent. A lecsapolások és a folyószabályozások előtt a Körösök és a Berettyó hatalmas mocsárvilágot alkottak, ahol a háborítatlan környezetben az óriási nádrengetegben vízimadarak sokasága élt. A szabályozások és a lecsapolások a nádasok helyét legelőre és szántókra változtatták át. A vízrendezés következtében a folyót gátak közé terelték, az áradások alkalmával elöntött terület összezsugorodott: a Hármas-Körös esetében ez 600-800 méter széles.

A fürdő bemutatása - Strandfürdő, Gyógyfürdő

Természetes környezetben 2,4 hektár területen található a Gyomaendrődi Liget Gyógyfürdő és Kemping, amely ideális üdülőhely a strandolók és a gyógyulni vágyók számára. A fürdő felújított épülete a legkorszerűbb berendezésekkel, gyógyászati eszközökkel rendelkezik.

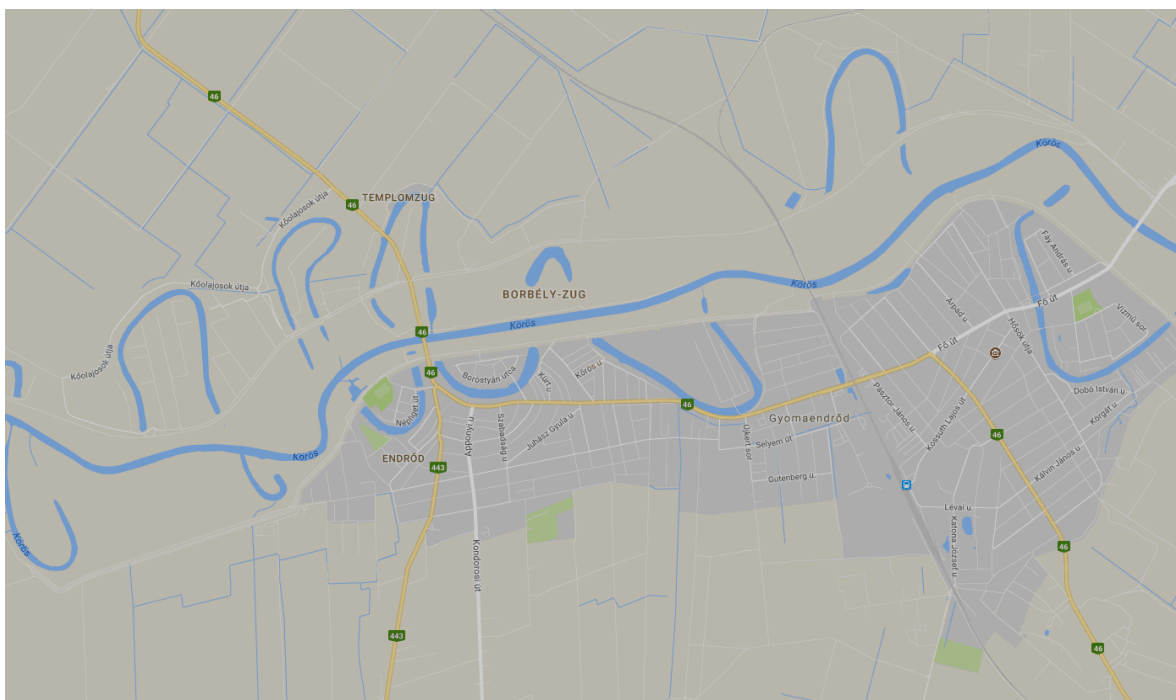

Szabad strandok

Gyomaendrődön két szabad strandot találunk. A Hármaskörös gyomai szakaszán, valamint Endrődön a Templomzugi holtágon.

A város szerkezete

A várost két önálló községből hozták létre. Ez a mai napig meglátszik a városképen. keletre Gyoma, nyugatra Endrőd kerül el. A két település között egy nagyobb beépítetlen területre képzelték el a közös város központját. A városközpont a mai napig nem készült el, sőt olyan funkciókat is telepítettek ide, mely nem segíti a városiasodást, nem segíti egy igazi központ, belváros kialakulását (pl.: a lakótelepi élelmiszer áruház). Az igazi megoldást az adná, ha lehetőség nyílna egy egyszerre, egy időben megépíthető, sűrűbb beépítés létrehozására, igazi közigazgatási, kereskedelmi, és kulturális művelődési funkciókkal, melyekhez később csatlakozhatnának kiskereskedelmi üzletek, és egyéb sokat látogatott funkciójú épületek. Jó volna, ha a közeli széles holtág is bekapcsolódhatna e városiasodó terület látványába. A jelenlegi város geometriai közepén húzódik a Budapest-Békéscsaba vasútvonal sínpárja, kettéválasztva a várost és csak egy aluljárós útkapcsolat köti össze őket.

A két volt nagyközség központja továbbra is megmaradt, benne nagy parkokkal és több kereskedelmi-, vendéglátó- és közigazgatási intézményekkel. Itt található a templomok, a hotelek és az üzletek nagyobb része. Így a városnak két alközpontja lett, mely továbbra is jól látja el a helyi lakosokat. Ezekben a „belvárosokban” a tömbök beépítése is városiasabb, zárt sorú beépítés található igen szép, XX. század. eleji, eklektikus, többségében földszintes, itt-ott egy emeletes épületekkel.

A Fő utcát kivéve Gyoma volt belvárosának utcái fásítottak, sokszor annyira, hogy az utcavonalon álló épületeket eltakarják, leárnyékolják. Gyomaendrőd mellékutcai, lakóutcai szintén fásítottak, leginkább szilvafákkal. A házak előtti fákat fasorokat a lakók rendben tartják. Új lakótelep vagy családi házas építési terület nem található most a

városban. A közelmúltban az új városháza közelében épült földszintes, társasházak lakónegyed a központtól keletre a gyomai területén.

A Hármas Köröstől délre eső holtágak benyúlnak a város szövetébe és körbeveszi őket a kertváros jellegű lakóterület. Az itt található telkek nagy része elég nagy területű, rajtuk kényelmesen elférnek a lakóházak. A ligetfürdő mögötti holtág körül nemrég jött

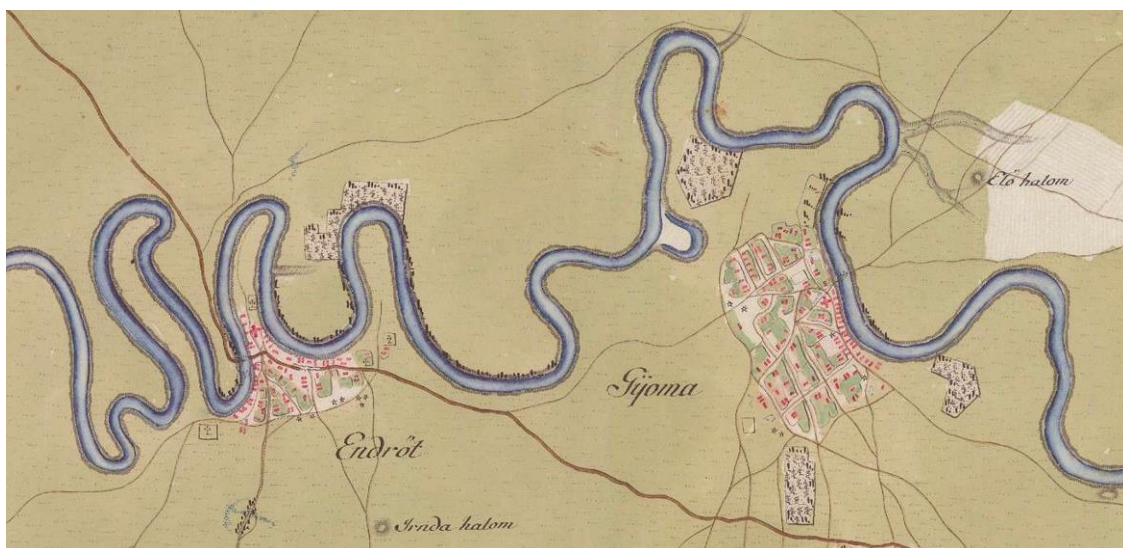
létre egy üdülő övezet, mely sokkal sűrűbb beépítést eredményezett és néhol minden szabálynak ellentmondó épületsűrűség jön létre. A holtágak közelében az 1970-es 80-as beépítésből adódóan a házak többsége sátoztetős, egyszerű, nem különösebben igényes ház. A várostól északi irányban található holtágak mentén is üdülő övezetek alakulnak ki. Az üdülőtelkek lenyúlnak a holtágak vizéig, rajta mólót építve a tulajdonosok fürödhetnek, vízi sportokat űzhetnek. Sok telek tulajdonosa nem helybéli. Az épületek a telkek közepén vagy inkább a víz felőli oldalon állnak és a legkülönbözőbb tömegűek és formájúak. Nagyon kiemelkedő, építészetileg

értékes üdülő nem készült, ill. alig található. Mostanában kezdenek a tulajdonosok arányosabb, kellemesebb, igényesebb külsejű- és anyagú nyaralókat építeni.

3 ■ Gyomaendrőd építészeti öröksége

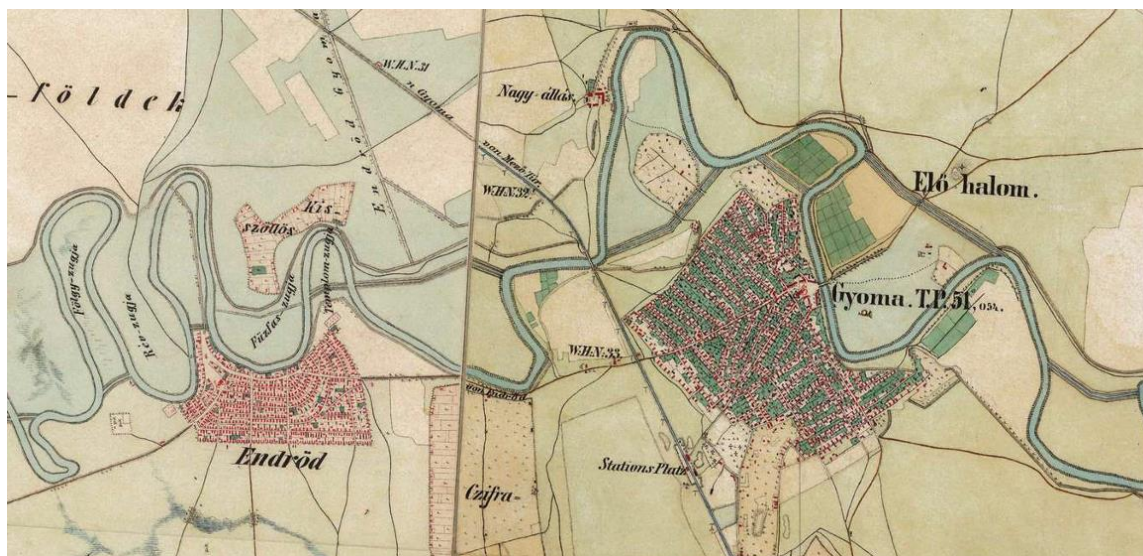
A településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

Első katonai felmérés (1763-1787)

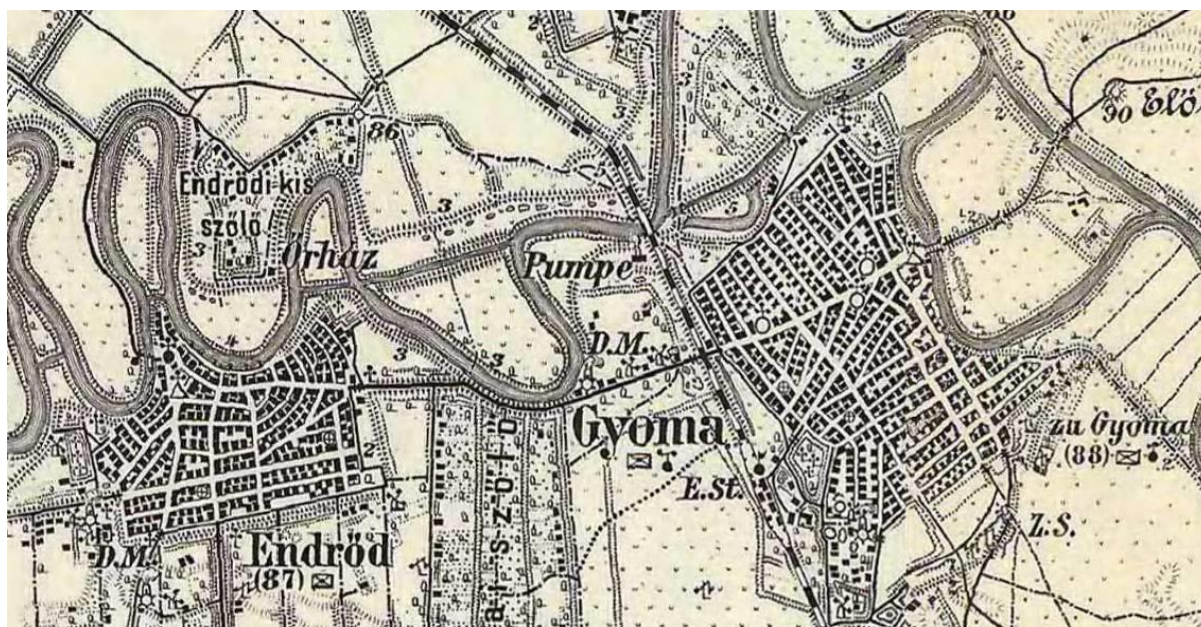
A két község a Kőrös folyó bal partján, ahol magasabb volt a part ott alakult ki. Az országutak, melyek később a települések fő utcái lettek a Kőrös átkelőihez vezettek. A két községet már ebben az időben is út kötötte össze. A fő közlekedési út elkerülte Gyomát és közvetlenül az endrődi átkelőhöz vezetett. A településeken belül nagy kertek tűnnek fel, a településeket ekkor még laza szövetként kell elképzelni.

Második katonai felmérés (1806 -1869)

A felmérés időpontjára, ami valószínűleg a XIX szd. második fele kezdetére esik a két település sokat fejlődött, az utcák száma is megsokszorozódott, a kertek az építkezések miatt lecsökkentek. Különösen szembetűnő ez Endrődön. A kialakult utcahálózat a maiaknak megfelelő. A két községet összekötő út, mely egy-egy átkelőhöz ill. hídhoz vezet a mai helyén található. Különösen érdekes településszerkezetet hoztak Endrődön létre azzal, hogy a holtág íves medrével párhuzamosan, szintén ívesre alakították ki az utcákat. A Körös szabályozása is elkezdődött vagy megtörténhetett, mert az új medret a térkép feltünteti. Ha megnézzük a térképrajzoló által készített ház ábrázolásokat, az épületek többsége hossz-ház (paraszt ház). Ekkor még a lakosok (legtöbbször földművesek) csak a két vagy háromosztatú, egyszerűen megépíthető, kis fesztávú és kis terpesztésű tetővel ellátott házat ismerték és szerették. A Budapest-Békéscsaba vasútvonal a térképkészítés idejére elkészült, hisz a nyomvonala megjelenik a térképen. A kiásott Körös meder felett több híd is létesült, ami a település szőlőjébe vezetett.

Harmadik katonai felmérés (1869-1887)

A harmadik katonai felmérésig nem sok idő telt el, így a lényeges változásokból a templomok bejelölése és a gyomai déli szőlők területén a malmok megjelenése emelhető ki. Máig ez a terület a város ipari zónája, habár ez mostanra elkezdett halódni, szanalódni. Endrőd is fejlődött ezen eltelt időben, a község déli területén kiépült plusz egy lakóutca. A térkép ugyan nem léptékhelyesen jelöli a telkeken megvalósult épületeket, de így is kikövetkeztethető, hogy a fésűs beépítés volt többségben, az volt az elfogadott.

Magyarország katonai felméréséből (1941)

Ez a felmérés a két község vonatkozásában a lakóterületek további bővítését mutatja. A vasútvonaltól nyugatra és Gyoma keleti oldalán lévő holtág túlsó oldalán is megjelentek a lakóházas beépítések. Endrőd is terjeszkedik, mégpedig kelet felé. A két települést a közöttük lévő szőlő-gyümölcsös választja el. Mostanában ezen a volt kertek helyén próbálják a területet városiasodó tömbbé alakítani. 1982-ben mondták ki a két község összeolvadását és jelölték ki a két terület között a leendő városközpontot.

Műemlékek

M-1 -Gyomai Római Katolikus templom és plébánia, KÖH törzsszám: 11160

Cím: Fő utca 228., **Hrsz.:** 1796, **Funkciója** /mai és az eredeti/: Templom

Cím: Mátyás Király u. 1., **Hrsz.:** 1600, **Funkciója** /mai és az eredeti/: Plébánia

Gyomán messzire kimagaslik egy nagyon szép érték, a gyomai Jézus Szíve templom. A katolikus közösség Jeruzsáleme, központja. 1848. április 8-án nagy tűz ütött ki és leégett a katolikus templom és az akkori plébánia és nagyon sok ház. 1862-ben létesült az új templom és a plébánia. 1877. május 1-jén rakták le a mostani templom alapkövét - Hauszmann Alajos műegyetemi tanár tervei alapján – a benne lévő iratokkal, amelyek tudatják az utókorral, hogy milyen volt az akkori helyzet és közölték az akkori egyházi és világi előjárók nevét és adatait. Neoreneszánsz stílusban épült a templom, a főoltárkép Jézus Szíve. Festett, kazettás mennyezete van, az oltárokból Szent Ince és Szent Fausztina vértanúk ereklyéje található.

M-2 -Református templom, KÖH törzsszám: 789

Cím: Szabadság tér 4., **Hrsz.:** 1596/1., **Funkciója** /mai és az eredeti/: Templom

A templom tornyának alapját 1791-ban, a templomét 1807-ben tették le és 22 éven keresztül építették. Ennek építését, hogy miként vezették, kikkel végeztették arról írott emlékünknél nincsen. A templom alapja igaz, hogy csak 1807-ben tétetett le, mindazon által már 1805-től kezdve készítették. 1813. augusztus 8-án került a templom átadásra. A templom orgonáját a gyomai származású Papp Zsigmond kőfaragó tervezte, a legenda szerint mindössze egy nap alatt, és egy asztalos mester segítségével meg is építette. A templom érdekessége tovább, hogy a tölgyfa

ajtókat is Papp Zsigmond faragta ki.

M-3 –Endrődi Róma Katolikus templom, KÖH törzsszám: 788

Cím: Blaha Lujza utca (Hősök tere), **Hrsz.:** 5003, **Funkciója** /mai és az eredeti/: Templom

Endrőd jelenlegi templomának alapkövét 1798. november 6-án tették le és 1804.

november 5-én szentelték fel Szent Imre tiszteletére. A templom külső homlokzatán lévő fülkébe Szent Péter és Szent Pál apostolok szobrait 1808-ban helyezték el. Az oltárképet 1860-ban festette Fischer Károly gyulai mester. A főoltár 1912-ben készült, úgy hogy a régi oltárt borították be az újjal. A Szent Kereszt oltár feszülete 1805-ben, a Jézus Szíve szobrot pedig egy Delago nevű szobrász készítette Gródenben (1892). Szintén itt készült a Szent Anna szobor, Malhnecht szobrász által, 1895-ben. A Lourdes-i oltár 1860-ból való, alkotója Mardos István asztalos. 1899-ben Innsbruckból szerezték be a keresztút stációs képeit. 1835-ből való a vörös márvány keresztút.

A betlehemi szobrocskákat 1884-ben Tirolból rendelték, Rienggoldier nevű szobrász készítette. A jelenlegi orgona 1915. szeptember 7-én készült el, Angster József és fia készítette, pneumatikus rendszerű, 2 manuális, 29 regiszteres, B praeparacioval és szabad kombinációval. Lány hangszínű (burdonos). 1758 sípja van. Az orgona homlokzati ónsípsorát 1918. március 21-én hadicélra elrekvirálták és elszállították, összesen 133 kg súlyban. Sajnos ezek a sípsorok azóta is hiányoznak.

A templomot többször is felújították. 1964-ben belül újrafestették. Utoljára 1991. késő ősztől 1993-ig külsőleg lett felújítva. 2002-ben tetőfelújítás történt: statikailag meg lett erősítve, és az elavult palát piros cserépre cseréltük.

M-4 -Gazdaház; Endrődi Tájház (tartozéka: téglakerítés), KÖH törzsszám: 8813

Cím: Sugár út 20., **Hrsz.:** 5003, **Funkciója** /jelenleg/: Múzeum

Az 1862-ben épült tájház tornácának faoszlopait még annak idején a Körösön úsztatták le Erdélyből. Az Endrődi Tájházban a régi paraszti világ tárgyi emlékei láthatók. A házat Hunya István endrődi nagygazda építtette. Az épület homlokzata vakolathímes, évszámos oromzattal, övpárkánnyal, téglaoszlopos tornáccal, amelyet 1976-ban állítottak helyre.

Háztípusa az úgynevezett sorompós ház. A ház előterében levő sorompószerű léckerítésről kapta a nevét. A Tájház berendezése a XIX. század végi endrődi paraszti élet körülményeit mutatja be. A 27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a magyarországi tájházak hálózatában a gazdaházat a Világörökségi Várományos Helyszínek jegyzékébe felvette és ott nyilvántartja.

M-5. Múzeum KÖH törzsszám: 6784

Cím: Kossuth Lajos utca 16. **Hrsz.:** 5003

Funkciója /eredeti/: Kner Imre egykori lakóháza, mely 1925-ben épült Kozma Lajos építész-grafikus tervei alapján, Népies barokk stílusú.

Kner Imre egykori lakóházában található a Kner Nyomdaipari Múzeum. 1970 óta működik benne Magyarország egyetlen nyomdaipari múzeuma. A Múzeum állandó kiállítása bemutatja a Kner család tagjainak munkásságát és a Kner Nyomda történetét az 1882-es alapítástól napjainkig. "Könyvek és nyomtatványok a Gyomai Kner Nyomdából" hirdeti a kiállítás címe, s ennek szellemében láthatók a Gyomán készült könyvek, művészi béli meghívók, közigazgatási nyomtatványok, naptárak, levelező lapok, plakátok, részvények és merkantil nyomtatványok. 1925-ben épült Kozma Lajos építész-grafikus tervei alapján, népies barokk stílusban.

Helyi védelem alatt álló épületek

Lezárva: 2017. június 30. Jogtár Hatály: 2015.X.31. -Gyomaendrőd Önkormányzat - 1/2011. (II. 1.) önkormányzati rendelet 4. oldal (az alábbi számozás a HÉSZ szerinti)

H-43, H-44	Fő út 178. Evangélikus templom - hrsz.: 2016
H-32	Fő út 228. Szakközépiskolai Kollégium - hrsz.: 1599
H117	Fő út 2. Régi Községháza épülete – hrsz.:6291
H-30	Erzsébet liget Liget vendéglő - hrsz.: 1244.
H-14	Hősök utca 43. Kner Imre Gimnázium - hrsz.: 687
H-14	Hősök utca 39. Középiskolai Kollégium - hrsz.: 687
H-1	Szabadság tér 1. Gyomaendrőd Járási Hivatala - Hrsz.:1588.
H-4	Hősök útja 45. Kis Bálint Általános Iskola - hrsz.: 1591
H-5	Hősök útja 47. Általános Iskola (volt Úrikaszinó) - hrsz.: 1591
H-64	Kossuth utca 7. Óvoda hrsz.: 113

H-139	Dózsa György. utca 1 Gyógyszertár - hrsz.: 5965/1
H-141	Blaha L. utca 11. Volt Isk. ép., Kiszéti Alapítvány épülete - hrsz.:5961
H-144	Blaha L. utca 21. Déryné Művelődési ház - hrsz.: 5948
H-27	Szabadság tér Körös Étterem és Szálloda - hrsz.: 691
H-73	Kossuth utca 68. Volt Gabonaforg. Irodaép.(Vári féle ház) - hrsz.: 2883
H-71	Kossuth utca 33. ÁFÉSZ épülete - hrsz.: 131/4
H-11	Hősök útja 44. Református Egyház épülete - hrsz.: 1
H-13	Hősök útja 38-40. Szakközépiskola központi épülete - hrsz.: 1602
H-7	Hősök útja 57. Központi orvosi rendelő - hrsz.: 1580
H-31	Fő út 230. Határ Győző Városi Könyvtár – hrsz.: 1598
H-40	Fő út 171. Református Szeretetotthon – hrsz.: 25
H-41	Fő út 169a, 169b Református Szeretetotthon. – hrsz.: 23, 24
H-68	Kossuth Lajos u. 28. Postaépület - hrsz. 143
H-113	Fő út 5. Irodaépület – hrsz.: 5009
H-115	Fő út 1. Plébánia - hrsz.: 5002/2
H-26	Szabadság tér 7 Gazdatiszti lakás - hrsz.: 677/1
H-174	Hősök útja 53. Lakóház (volt VIZIG épület) - hrsz.: 1583/3
H-69	Kossuth utca 32. Lakóház - hrsz.: 141
H-63	Kossuth utca 5. Lakóépület - hrsz.: 112
H-45	Fő út 176. Lakóépület – hrsz.: 2017
H-111	Fő út 36. Lakóház - hrsz.: 6309
H-34	Fő út 183. Lakóház – hrsz.: 14
H-35	Fő út 220. Sóczó Elek lakóháza – hrsz.: 1799
H-42	Fő út 188. Lakóház-üzletek – hrsz.: 2010
H-61	Mátyás király u. 3. Lakóház – hrsz.: 1601
H-66	Kossuth Lajos u. 13. Lakóház – hrsz.: 117
H-77	Bajcsy Zsilinszky út 55 Lakóház - hrsz. 50/1
H-86	Rákóczi Ferenc u. 13. Lakóház (volt laktanya) – hrsz.: 168
H-142	Dózsa György u. 12 Kalmár-féle lakóház – hrsz.: 5956
H-152	Lábas u. 6. Lakóház – hrsz.: 5075
	Nagylapos Major- Tüköri Kastély
	Telkpuszta Telki Kastély
	Bethlen kúria – hrsz.: 01468/41

<p>H-1 (H-1) Szabadság tér 1. Gyomaendrődi Járási Hivatala Hrsz.:1588.</p>		<p>Eklektikus hivatali épület, neoreneszánsz homlokzati formajegyekkel, thympanonos ablakkeretezésekkel, a főbb helyeken lévő ablakok íves záródásúak, sarkokon és középen rizalitok találhatóak. A rizalitok felett pártázat bontja meg a tetőt.</p>
<p>H-2 (H117) Fő út 2. Régi Községháza épülete hrsz.:6291</p>		<p>Lényegesen átalakított hivatali épület amelynek nyílászárói kicserélődtek, pilaszterei, párkányai leegyszerűsödtek. Az eredeti homlokzat kiképzésből talán csak a sávós kváderezés maradt meg.</p>
<p>H-3 (H-30) Erzsébet liget Liget vendéglő hrsz.: 1244.</p>	<p>Favázás, fachwerk szerkezetű nyári épület, nyerstégla kitöltésű homlokzatokkal.</p>	
<p>H-4 (H-43,H-44) Fő út 178. Evangélikus templom hrsz.: 2016</p>		<p>1830-tól 1862-ig a betelepülő német lakosság részére épült templom, amely vaskosabb kialakítású mint a többi templom. A templom tornya a fő tömeg előtt helyezkedik el melynek tetején sima vonalú toronysisak található. Az oldalhomlokzatokat dupla pilaszterek osztják három mezőre, melyben íves záródású hosszúkás ablakok világítják meg a templombelsőt. A templomtető alján fekvő csatorna helyezkedik el, mely főpárkány feletti kisebb kevésbé díszített pártázatra épült.</p>

<p>H-5 (H-45) Fő út 176. Lakóépület hrs.: 2017</p>		<p>Utcai és oldalhomlokzatán gazdagon díszített, népi jellegű hosszház, melynek utcai tűzfala nyerstégla burkolatú és eltakarja a tetőt. Nyílászárók körül egyenes záródású szemöldökös formázott keretezés található.</p>
<p>H-6 (H-14) Hősök utca 43. Kner Imre Gimnázium hrs.: 687</p>		<p>Az 1900-as évek elején helyi tervező által készített népi formavilággal díszített homlokzatú iskolaépület, mely a mai napig az eredeti formájában funkcionál.</p>
<p>H-7 (H-14) Hősök utca 39. Középiskolai Kollégium hrs.: 687</p>		<p>Eklektikus jellegű, alápincézett, magas belmagasságú, zártosorú beépítésű épület, széles főpárkánnyal, egyenes záródású szemöldökkel és könyöklővel kiképzett ablakkeretezéssel. A könyöklők alatt tükrös vakolatdísz található.</p>
<p>H-8 (H-32) Fő út 228. Szakközépiskolai Kollégium hrs.: 1599</p>		<p>Jelenleg oktatási intézmény mely az 1900-as évek elején épült, eklektikus stílusban. Az utcai homlokzatán kosárféle záródású ablakok és kapu található. Az emeletet a földem magassága felett mély kiülésű osztópárkány választja el. Az emeleten minden ablakközben, amíg a földszinten minden második ablak után oszlopfővel ellátott pilaszter található.</p>

<p>H-9 (H-4) Hősök útja 45. Kis Bálint Általános Iskola hrsz.: 1591</p>		<p>Eklektikus épület melynek közepén pártázattal díszített rizalit található. A rizalitban 4-szer 2-es ablakok és felettük thympanonos szemöldök található. A szélső mezők ablakai egyenes szemöldökök.</p>
<p>H-10 (H-5) Hősök útja 47. Általános Iskola (volt Úri kaszinó) hrsz.: 1591</p>		<p>A volt úri kaszinó épülete elegáns, magasföldszintű, alápincézett, kontyolt cseréptető, jó arányú ház. a homlokzatait 2-szer 3-as osztású széles szegmenszáródású ablakok és azok keretezései díszítik. A magasan kiülő pincében nagy ablakok kerültek a lábazatra.</p>
<p>H-11 (H-64) Kossuth utca 7. Óvoda hrsz.: 113</p>		<p>Kontyolt nyeregtető, a 8 tengelyes homlokzatán, a 2 szélső rizalittal, a rizalitok szélein armirozott kváder pilaszter díszítéssel. A nyílászárók keretezése thympanonos szemöldökzáródásúak. A szélső rizalitok felett magas pártázat díszlik.</p>
<p>H-12 (H-139) Dózsa György. u. 1 Gyógyszertár (jelenleg lakóház) hrsz.: 5965/1</p>		<p>Kontyolt nyeregtető, magas épület melynek bejáratát utólag két ablak elhelyezésével és keretezéssel kiemelték. A középső bejárat oldalain 2-2 eredeti ablak egyenes záródású szemöldökkel és keretezéssel látható. Osztott főpárkánya van.</p>

<p>H-13 (H-141) Blaha L. utca 11. Volt Isk. ép., Kisréti Alapítvány épülete hrsz.:5961</p>		<p>Eredeti homlokzati díszével fennmaradt zárt sorú beépítésű, két oldalt tűzfalas volt iskolaépület. A mai tagozódása és színezése példászerűen szakszerű. Ablakai a középső rizalitban thympanonos, míg a szélső mezőben egyenes záródásúak. A süllyesztett padlástérbe szellőző ablakok kerültek. Az eredeti helyen megtartott két kémény szépen díszíti a házat.</p>
<p>H-14 (H-144) Blaha L. utca 21. Déryné Művelődési ház hrsz.: 5948</p>		<p>Az emeletes épületet földem magasságában osztópárkány választja ketté, a földszint és az emelet homlokzati felülete armírozott kialakítású. Földszinti ablakokat időközben üzleti portálokra cserélték. A ház sarki fő tömegét a fő út felől két tengelyes íves pártázatú rizalit díszíti.</p>
<p>H-15 (H-111) Fő út 36. Lakóház hrsz.: 6309</p>		<p>Mára már tönkrement, valamikor nagyon szép homlokzatú lakóház. Laposabb kontyolt nyeregtetője korábban meredekebb lehetett. A homlokzaton 2-1-1-2 tengelykiosztású íves záródású ablakok felett, konzoltartós egyenes szemöldök kiképzés, az ablakok alatt hasonló könyöklő látható. Különösen díszes az épület főpárkánya.</p>

<p>H-16 (H-27) Szabadság tér Körös (Holler) Étterem és Szálloda hrsz.: 691</p>		<p>Eklektikus díszítésű emeletes sarki ház, mely homlokzatát pilaszterek és szecesszióra hasonlító vakolatdíszek díszítik.</p>
<p>H-17 (H-73) Kossuth utca 68. Volt Gabonaforg. Irodaép.(Vári féle ház) hrsz.: 2883</p>	<p>Előkeres, nyeregtetős, cserépfedésű épület, mintegy 2 méter kiülésű keresztzárnyal. A padlástérbe kisebb párosított ablakok szellőznek be. A nyílászárók keretezése egyedi kis kiülésű kb. 3 cm-es vakolatdísz.</p>	
<p>H-18 (H-71) Kossuth utca 33. ÁFÉSZ épülete hrsz.: 131/4</p>		<p>Egy emeletes XIX.- XX. század fordulójára körül épült romantikus jegyeket is felmutató homlokzatú ház, melynek földszintjét teljesen átépítették. Az emeleti homlokzatkiosztás és tagozatai eredetiben láthatók.</p>
<p>H-19 (H-63) Kossuth utca 5. Lakóépület hrsz.: 112</p>		<p>Sarkon elhelyezkedő zárt sorú polgárház, kváderozott homlokzattal, a sarkokon és főbb helyeken armírozott kváderezéssel. Az ablakok különálló szemöldöke különösen érdekes, egyenes és íves kialakítású.</p>

<p>H-20 (H-11) Hősök útja 44. Református Egyház épülete hrsz.: 1</p>		<p>Sarki hivatali épület, zárt sorú beépítésű homlokzatát íves szemöldökű ablakok tagolják, melyek a Hősök útja felől díszesebbek. Az ablakok felett padlásszellőző nyílások láthatók.</p>
<p>H-21 (H-13) Hősök útja 38-40. Szakközépiskola központi épülete hrsz.: 1602</p>		<p>Zárt sorú épület, melynek homlokzatát kváderezések, háromszög és íves thympanonos szemöldökzáródású egyes és duplázott ablakok díszítik. Az ablakok alatti tükrös vakolatdísz további tagolást ad a homlokzatnak.</p>
<p>H-22 (H-7) Hősök útja 57. Központi orvosi rendelő hrsz.: 1580</p>		<p>Szabadonálló villaépület, gazdag homlokzati díszítésekkel. Az épület két fő homlokzatának két szélén egy-egy rizalit helyezkedik el. A két rizalit között karcsúsodó oszlopokon álló terasztető található. A rizalitok feletti párkányzat barokkos fekvő ellipszis ablakkal és íves szemöldökkel díszített.</p>

<p>H-23 (H-69) Kossuth utca 32. volt Lakóház hrsz.: 141</p>		<p>Vendéglátó helylyé átalakított villaépület, mely előtt szépen gondozott kert és kerthelység található. Az épület felújításakor igyekeztek az eredeti tagozódást megtartani. A tetőben található ablakok újkori eredetűek.</p>
<p>H-24 (H-174) Hősök útja 53. Lakóház (volt VIZIG épület) hrsz.: 1583/3</p>		<p>Kontyolt tetős felújított, üzletekké átalakított lakóház. A felújítás során igyekeztek egy-két eredeti építészeti tagozódást megtartani.</p>
<p>H-25 (H-26) Szabadság tér 7 volt Gazdatiszti lakás (jelenleg bankfiók) hrsz.: 677/1</p>		<p>Kontyolt palatetős, zárt sorú, volt lakóépület, melyet intézménnyé újíttak fel. A felújítás során a homlokzat tagozódások leegyszerűsödtek. Eredeti a tető padlástérének íves szellőzőablaka.</p>
<p>H-26 (H-31) Fő út 230. volt Bethlen Gábor Szakközépiskola (jelenleg városi könyvtár) hrsz.: 1598</p>		<p>Sarkon álló, zárt sorú beépítésű ház, melynek sarok elhelyezkedését a homlokzaton kialakított sarokrízalit és a tető sarki leköntölése emeli ki. A homlokzat ablakai párosával, keretezve összefogottak. A felújítás valószínűsíthetően takarja a korábbi klinker homlokzatot.</p>

<p>H-27 (H-34) Fő út 183. Lakóház hrsz.: 14</p>		<p>Előkertes villaépület, homlokzata klasszicizáló építészeti jegyekkel díszített. A fő homlokzat tengelye három ablakos rizalittal kiemelt. A sarkokon pilaszterek találhatók, a padlástérben szellőző ablakok találhatók. A ház két kéménye eredeti helyen díszíti az épületet.</p>
<p>H-28 (H-35) Fő út 220. Lakóház hrsz.: 1799</p>		<p>Kontyolt nyeregtetős polgári ház, eredeti építészeti tagozatokkal, a homlokzat sávos kváderezett felületű. Az ablakkeretezések íves thympanonos záródásúak. Az ablakok könyöklőjének magasságában osztópárkány húzódik.</p>
<p>H-29 (H-40) Fő út 171. Református Szeretetotthon hrsz.: 25</p>		<p>Kontyolt nyeregtetős mélykiülésű főpárkányú utcavonalon álló épület. Nyílászárói szegmens ívű záródásúak. Hangsúlyos kiülésű szemöldök és könyöklő található az ablak fölött illetve alatt. A padlástérre szellőzőablakok kerültek.</p>
<p>H-30 (H-41) Fő út 169a, 169b Református Szeretetotthon hrsz.: 23, 24</p>		<p>Zárt sorú beépítésű, nyeregtetős, két szélső rizalitú. A rizalitok kváderezettek, a középső mezőben lévő ablakok könyöklővel és egyenes szemöldökkel ellátottak. A széles főpárkány az osztott kivitelű.</p>

<p>H-31 (H-42) Fő út 188. Lakóház-üzletek hrsz.: 2010</p>		<p>Utcasarokra telepített kontyolt nyeregtetős épület, melynek ablakai helyett, portálok és üzletbejáratok kerültek. Az ablakai felett szép íves szemöldökök kiviteleződtek. Osztott széles főpárkányban padlásszellőzők találhatóak.</p>
<p>H-32 (H-61) Mátyás király u. 3. Lakóház hrsz.: 1601</p>	<p>Kontyolt nyeregtetős, színes síkpalás, villaszerű lakóház, utcai homlokzatán két darab párosított ablakkal. A ház közepén többíves szélű magasított párkányzat található, álló ellipszis bevilágító ablakkal. Az épület kéményei az eredeti helyen igen szépen jelennek meg, a ház tagozat díszítései szecessziós motívumok.</p>	
<p>H-33 (H-66) Kossuth u. 13. Lakóház hrsz.: 117</p>		<p>Sarki nyeregtetős épület széles osztott főpárkánnyal és a könyöklők helyén elválasztó párkánnyal készült. Erősen átalakított homlokzati megjelenéssel.</p>
<p>H-34 (H-68) Kossuth u. 28. Postaépület hrsz. 143</p>		<p>Kontyolt nyeregtetős ház, a szélein két rizalit a régi bejárattal. A rizalitok fölött magas tükrös pártázat található. Különösen szépek az ablakkeretezései, az ablakai félköríves záródásúak, az egyik helyén készült a posta bejárata.</p>

<p>H-35 (H-77) Bajcsy Zsilinszky út 55 Lakóház hrs. 50/1</p>		<p>Sarki félig zárt sorú épület, melynek sarok elhelyezkedését a levágott épületsarok is kiemeli. Az ablakok közepén vízszintes osztásánál, osztópárkányszerű díszítés fut körbe.</p>
<p>H-36 (H-86) Rákóczi Ferenc u. 13. Lakóház (volt laktanya) hrs.: 168</p>		<p>Kontyolt nyeregtetős, magas parasztpolgári téglaburkolatú lakóház, hatalmas szárazkapuval és magas padlástérrel melyeken szellőző ablakok találhatók. Az épület utcai homlokzata széles főpárkánnyal, szemöldökpárkánnyal és ablakkeretezésekkel díszített.</p>
<p>H-37 (H-113) Fő út 5. Irodaépület hrs.: 5009</p>		<p>Kontyolt nyeregtetős, négy tengelyes épület, melynek utcai homlokzata teljes egészében nyers téglaburkolatú. A főpárkány a pilaszterek és azok tagozatai idomtégglából készültek.</p>
<p>H-38 (H-115) Fő út 1. Plébánia hrs.: 5002/2</p>		<p>Kontyolt nyeregtetős, palafedésű, egyházi épület, közepén rizalittal, a rizalit szélén armírozott kváderrel, az ablakok körül keretezéssel, tükrös szemöldökkel. A könyöklő magasságában osztópárkány fut végig.</p>

H-39 (H-142) Dózsa György u. 12 Kalmár-féle lakóház hrsz.: 5956	Kontyolt nyeregtetős, utcavonalon álló lakóház, négytengelyes téglahomlokzattal. A két szélső ablak duplázott. Az ablakkeretezések vakolatdíszekből van kialakítva, a könyöklő magasságában párkány fut végig. A főpárkány közepén szellőzőablakok találhatók.
H-40 (H-152) Lábas u. 6. Lakóház hrsz.: 5075	Kontyolt nyeregtetős, palafedésű igényes polgári szabadonálló lakóház. Az utcai homlokzatán a ház közepét thympanonos rizalit hangsúlyozza. A homlokzati alapfelületek sárga téglával vannak kirakva.
H-41 Nagylapos Major- Tüköri Kastély	
H-42 Telkpuszta Telki Kastély	
H-43 Bethlen kúria hrsz.: 01468/4	

Köztéri alkotások

Csendőrsortűz emlékmű	Hősök tere	Kiss István
Hantostkerti termálkút	Áchim utca	Ercsey Ferenc alkotása
Hősi halottak emlékműve	Szabadság tér 1.	Istók János alkotása
I. világháborús emlékmű	Hősök tere	Horváth Géza alkotása
Kner emléktér	Kner tér	Kiss Nagy András alkotása
Kopjafa az 56-osforradalom emlékére	Hősök tere	
Nepomuki Szent János szobor	Hősök tere	Kiss György alkotása
Rózsahegyi Kálmán mellszobra	Népliget u. 2.	
„A tudás kútja” csobogókút	Kner tér	Kungl György alkotása
Vidovszky Béla mellszobra	Kossuth Lajos út 11.	Pátzay Pál alkotása
Plasztika	Kossuth Lajos út 9.	Honti Antal alkotása
Csernus Mihály domborműve	Blaha Lujza u. 21	Kövér József
Petőfi Sándor emléktábla	Szabadság tér 1	Honti László
Határ Győző mellszobor	Kollmann tér	Oláh Mátyás László
Kállai Ferenc	Szabadság tér	Szőke Sándor
Tímár Máté mellszobor	Népliget u.2	Mihály Bernadett
Bethlen Gábor mellszobra	Hősök útja 40.	Benke Zoltán
Pásztor János mellszobra	Pásztor János u.	Szonda István Attila
Országzászló	Szabadság tér	Papp Zsigmond
II. világháború áldozatainak emlékműve	Hősök tere	Széri-Varga Géza

Helyi védelem alatt álló természeti értékek

Gyomaendrőd természetvédelmi területeinek és védett természeti értékeinek jegyzéke

1.) Erzsébet liget

Helyrajzi száma és megnevezése: 1243/3 közpark

Területe: 48131 m²

Terület tulajdonosa: Gyomaendrőd Város Önkormányzata

Kezelője: Zöldpark Gyomaendrőd Nonprofit Kft.

A védetté nyilvánítást indokolja, hogy a zöldterület számos idős, értékes faegyedet tartalmaz, a faállományt változatos fajok alkotják, leginkább kocsányos tölgyek, de található itt vörös tölgy, vadgesztenye, magas kőris, hárs, feketedió, stb. Gyoma első községi parkját 1892-ben a tájképi kertek mintájára alakították ki, melynek főbb útvonalai, növénycsoportjai napjainkban is megtalálhatók. A liget egésze a város lakóinak kedvelt pihenőhelye, melyet a természetvédelem céljainak szem előtt tartásával, megfelelő fenntartási terv alapján hosszútávra biztosítanunk kell.

2.) Népliget

Helyrajzi száma és megnevezése: 6240/2 közpark

Területe: 20270 m²

Terület tulajdonosa: Gyomaendrőd Város Önkormányzata

Kezelője: Zöldpark Gyomaendrőd Nonprofit Kft.

A védetté nyilvánítást indokolja, hogy a zöldterület beállt növényállománya idős, értékes fafajokat tartalmaz (kocsányos tölgy, vadgesztenye, stb.). A Népliget városunk egyik legfontosabb rekreációs területe.

3.) kettős hársfasor (*Tilia sp.*)

Termőhely: Hősök útja

Az érintett terület helyrajzi számai: 671, 672, 673

Terület tulajdonosa: Gyomaendrőd Város Önkormányzata

Kezelője: Zöldpark Gyomaendrőd Nonprofit Kft.

A védetté nyilvánítást indokolja, hogy a mézelő hársfákat a gyomai I. világháborús hősi halottak emlékére ültették 1932-1933. körül, így e fák történelmünkről tanúskodnak.

4.) kocsányos tölgy (*Quercus robur*)

Termőhely: Liget Fürdő gépháza melletti terület

Az érintett terület helyrajzi száma: 1293/5

Terület tulajdonosa: Gyomaendrőd Város Önkormányzata

Kezelője: Gyomaendrődi Liget Fürdő Szolgáltató Kft.

A védetté nyilvánítás indoka: a különleges magasságú és törzsvastagságú, mintegy 140 éves fa fenntartásának biztosítása.

5.) piramis tölgyek (*Quercus robur* 'Fastigiata')

Termőhely: Református templom kertje

Az érintett terület helyrajzi száma: 1596/1

Terület tulajdonosa: Református Egyház

Kezelője: Református Egyház

A védetté nyilvánításukat indokolja, hogy az 1791-1813 között copf stílusban épített református templom műemléki környezetében álló piramistölgyek településünk kiemelt kultúrtörténeti jelentőségű természeti értékei.

6.) szelídgesztenyék (*Castanea sativa*)

Termőhely: Torzsási holtág belső partja

Az érintett területek helyrajzi számai: 0390/5, 16242-16270 hrsz-ú zártkertek

Területek tulajdonosai: Gyomaendrőd Város Önkormányzata, magánszemélyek

Kezelői: Gyomaendrőd Város Önkormányzata, érintett földtulajdonosok

A szelídgesztenyefákat 1920. táján a Torzsási-holtág belső partján három sorba rendezetten ültették. Számuk egyre fogyatkozik. Védetté nyilvánításukat indokolja, hogy a száraz alföldi klímában ezek a különleges fajú, idős fák kiemelt természetvédelmi oltalomra érdemesek.

7.) kocsányos tölgy (*Quercus robur*)

Termőhely: Békés Megyei Tisza Kálmán Közoktatási Intézmény udvara

Az érintett terület helyrajzi száma: 1602

Terület tulajdonosa: Magyar Állam

Kezelője: Békés Megyei Tisza Kálmán Közoktatási Intézmény

A védetté nyilvánítás indoka a különleges magasságú és törzsvastagságú, mintegy 140 éves fa fenntartásának biztosítása.

8.) gimnázium idős faállománya (Hősök útja 46)

Termőhely: Kner Imre Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium udvara

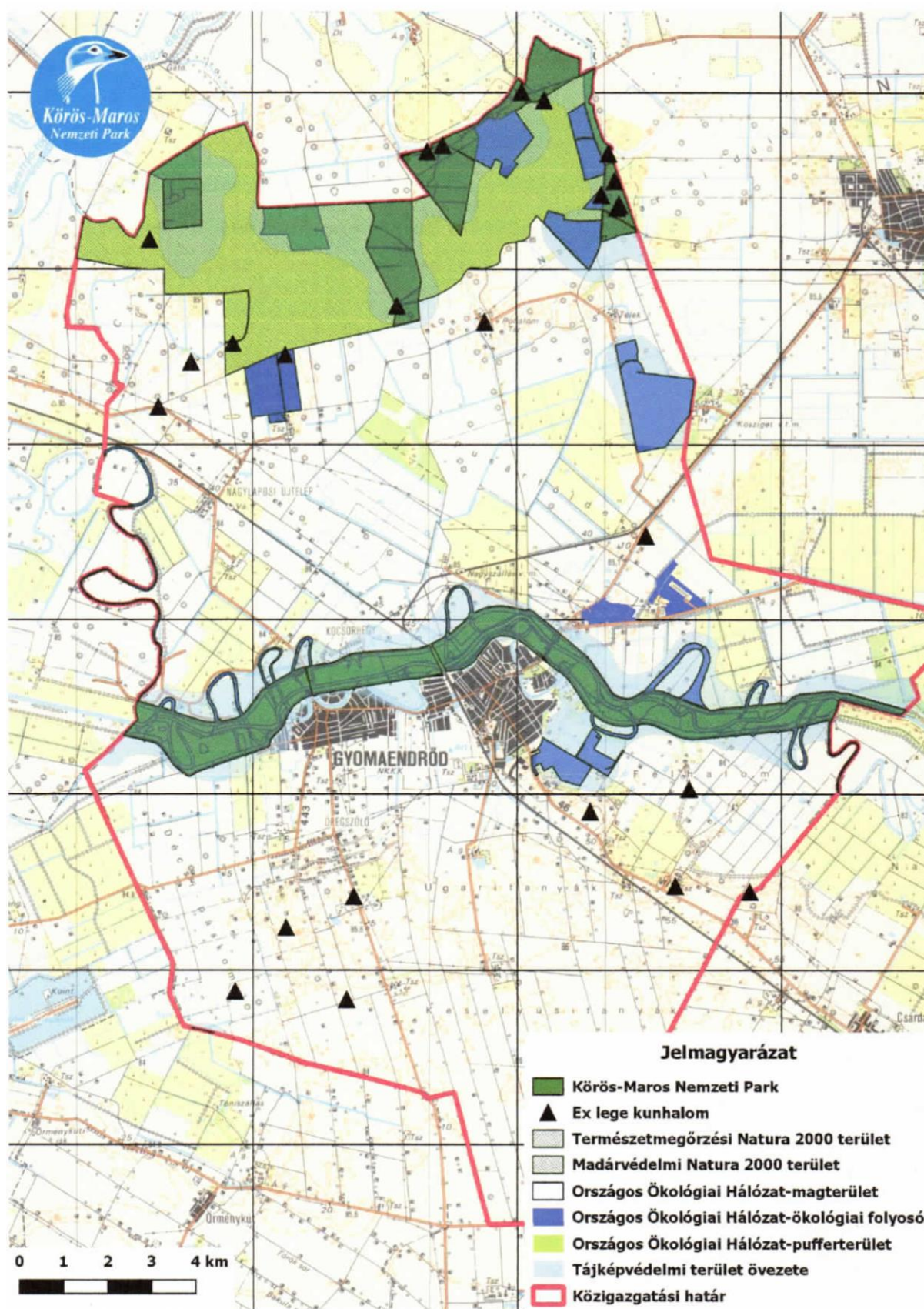
Az érintett területek helyrajzi számai: 687, 674

Terület tulajdonosa: Gyomaendrőd Város Önkormányzata

Kezelője: Kner Imre Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium

A gimnázium udvarán található faállományban idős koruk, egészséges állapotuk és változatos fafajuk alapján legértékesebbek a lánykollégium mögötti parkrészben található (a megalapozó felmérésen 1-15 és 24-33 sorszám alatti fák), valamint a könyvtár épülete mögötti (a megalapozó felmérésen 80-85 sorszámmal feltüntetett) fák. Az előbbi, kiemelten értékes fák teljes területtel, az utóbbi város és köztéri park jelentőségű fák közvetlen élőhelyükkel védett.

Gyomaendrőd táji és természeti örökségének elhelyezkedése

A helyi védett épületek megtartására, rehabilitációjára vonatkozó irányelvek

A város szép, példamutató régebbi épületei

A város ill. akkoriban a két község építészeti fejlődése a XIX. Szd. végére és a XX. szd. elejére tehető, amikor a lakosság anyagilag megerősödött és az építési kedv a tetőpontjára hágott. Az akkor épült szép polgár- és népi ihletésű házak mind a mai napig példaként szolgálhatnak a mai építkezéseknek. Ez idő előtti épület nem maradt fent a városban, csak a pár templom. Az addig vályogból épült egyszerű, egytraktusú épületeket felváltják az utca

felől díszített homlokzatú parasztházak és az ezekből kifejlesztett „L” alakú polgárházak.

Ezek mindegyike szép, homlokzattal van megépítve. A népi lakóházak több helyen előtornáccal rendelkeznek és az udvari homlokzatuk is szép és arányos, tornácdíszekkel gazdagított. Például az

endrődi tájház. E házak oromfala gyakran asztalosipari mestermunka, melyek a mai napig elkápráztatnak.

Az eklektikus polgárházak – melyek zárt sorú vagy hézagosszárt sorú beépítésűek - mindegyike neoreneszánsz stílusú és ugyanilyenek a megépített középületek. Az épületek komoly szélességű főpárkánnyal és formás, gazdag plasztikával rendelkező, párkány architrávjából képzett ablakkerettel rendelkező homlokzatúak. Sok esetben az alapfal

külseje klinkertéglával burkolt. A homlokzatszínt a javarészből plasztikusan több 10cm-t kiemelkednek. Ugyanezek elmondhatók a gazdagabb tulajdonosú, népi jellegű épületek utcai homlokzataira is.

Az előző fejezetben felsorolt helyi védettségű épületek értékeire való figyelmet akarja felhívni a város által létrehozott rendelet, és megpróbálja elérni e házak értékeinek megmentését. Ezt azonban egy rendelet nem biztos, hogy meg tudja oldani.

Számtalan zárt sorú polgárház található a kellemesen árnyat adó, fásított utcákban. Ezek általában a hossz házas elrendezésből alakultak ki úgy, hogy az utca mentén kibővítették a házat egy-két szobával és ha nem ért végig a telek szélességében az épület, akkor mindkét tetővéget lekontyolták. Ha a ház teljesen

végig ért a telken, akkor szárazkaput létesítettek. E házak mindegyike eklektikus stílusú, azaz általában régebbi nagy stílusok architektúráját valósították meg az utcai homlokzaton. Szinte minden esetben ez, neoreneszánszként jelentkezik. Más stílus (Klasszicista, szecesszió, vagy barokk) a lakóépületeken és intézményi épületeken nem is fedezhető fel. Ma – egy-két kivétellel - nincsenek szakszerűen felújítva ezek a házak.

Ha gondot fordítanánk a zárt sorú polgárházak szakszerű felújítására, akkor a város nagyot lépne a legszebb városok irányába, hiszen az alapok adóttak.

Az építészeti értékek másik nagy csoportját adják a népi jellegű lakóházak, melyek ellentétben a zárt sorú épületekkel szinte kizárólag csak lakásként szolgálnak még ma is. E típusú lakóházakat az építetők nem szívesen választják, mert a múltbeli szegénységüket juttatja eszükbe és megvallva hosszanti elrendezésük nemigen alkalmas korszerű lakásalaprajz kialakítására. Értékük elsősorban az épületformájukban rejlik, azaz keskenységüknél fogva jól helyezhetők el a telken, marad elég kertterület a ház mellett, sokszor a jó tájolás az oldalkert felé található és ekkor igen jól jön ez a keskeny épületforma.

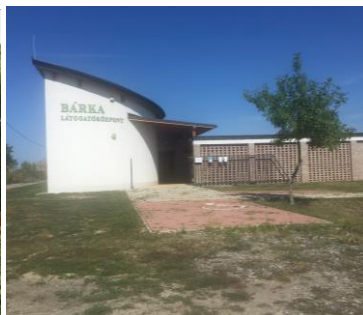
Egy kisebb csoportnak számít a villaszerűen megépült lakóházak összessége. Ezek általában gazdagabb polgárok, nagyobb, szélesebb telken szabadonállóan építették a történelmi stílusok jegyeinek felhasználásával. A villák szimmetrikus tömegformálásúak,

klasszicizáló és neoreneszánsz stílus keveredésével épültek meg. A stílusukhoz illő színezés, utcai homlokzatok szigorú vagy játékos rendje a város egyik legértékesebb épületeivé teszik a házat.

A város mai építésze

A modern, igaz korszerű építészet nem érte el a várost. Olyan alaprajzú és letisztult vonalú épületeket -milyenek Budapesten és a környéki kertvárosokban épültek - hiába

keresünk. Ez talán nem is olyan nagy baj. Létesültek azonban arányos tömegű, szép barátságos homlokzatú egyedi megjelenésű lakóházak és üdülők, melyeket méltán lehet követni, mert jó példát szolgáltatnak a később építkezők számára. A kevés az új középület (pl.: a Bárka).

Példaszerűen, szerényen mozgalmas tömegű, bejárat homlokzati tagolása, már-már erősen kijelöli a bejáratot, a felirata pedig

figyelmezetten tüneményes. A közelmúltban (1980-2000 között) is épültek olyan padlásteres vagy a nélküli lakóépületek , melyek nemcsak arányaival, hanem egyedi részleteivel is felhívják a figyelmünket. E házak az akkori trendnek megfelelően nem modernista ,hanem inkább régebbi házstílusokat követve létesültek. Az elrendezésük korszerű, de a külsejük inkább a XX. szd eleji formákat követi. A tervezői igyekeztek az 1900-as évek eleji ház tömegekből meríteni, mint pl.: a csonkakonty, a szoknyás ház, a T vagy L alakú épülettömeg. A ház részletei sem csúnyák, felelevenítik a korábban használt részleteket, a római rácsos korlátot vagy kerítést és gyakran használnak egyedi, a tervezőre jellemző kéményfedkőt is.

A közelmúltban épült városrészek

Selyem u-tól délre eső lakónegyed

Selyem utcától déli irányban található az új városrész, mely inkább földszintes társasházakkal, sorházakkal hívja fel a figyelmünket. A

beépítés ugyan kevésbé városias, kevésbé újszerű, inkább hagyományos telekosztású, de ebbe a kisvárosias környezetbe teljesen beleillő. Az is jó, hogy megfelelő szélességű telek adódik egy-egy lakás számára és a kivitelezés is minőségi.

Fürdő-negyed

E terület beépítése a múlt évszázad 60-as, 70-es éveiben realizálódott, így ennek megfelelően javarészen sátortetős házak épültek. Ezek felújítása, bővítése és átalakítása a napokban történik szép és kevésbé szép eredményekkel. Meg kell állapítanunk: a sátortetős épületek átépítése nem kis feladatot jelent a tervezőknek és az építetőknek. Így sokszor csak külső felújításra, átfestésre, tetőhéjazat cserére szorítkozik a felújítás.

A város nagykiterjedésű zöldterületei

Ligetek, Holtág melletti zöldterületek, város széli parkok

A „levágott” folyómedrek nyugodt, lassúfolyású, vízutánpótlással rendelkező, az élő Köröshöz hasonló, vadregényes partú, tulajdonképpen tónak mondható vízállás, mely állandó és időszakos vendégeknek nyújt pihenési lehetőséget. A holtágak partjai java részben beépültek telkekkel körbezárt a vízpart. Ennek ellenére a város közössége, a megye horgászai találnak olyan üres partszakaszt, ahol a hobbyjukat űzhetik, fürödhetnek, családi gasztronómiai élményeket generálhatnak. A telek nélküli közönség a szabad partrészekben, campingekben, szabad strandokon élvezheti e természeti élményt, látványt.

Kévés város rendelkezik olyan vizes adottságokkal, mint Gyomaendrőd. Az egész várost északi irányból szegélyezi a természeti védelem alatt álló Hármaskörös, melynek levágott szabályozott holtágai be- be nyúlnak a várostestbe. Míg az év nagy részében csendes, a turistákkal barátságos, a lakosoknak szabadidő eltöltési lehetőséget adó, tekintélyes folyó, melybe már 4-5 folyó beleömlött, addig árvíz idején félelmetes képet nyújt.

Az élő Hármaskörös nagyszerű terepe lehet a vízi túrázók, a gáton kerekesezők számára, és sportterepül szolgálhat a vízi sportok megtelepedésére, versenysportágak bevezetésére, végső soron egy kikötő létesítésére.

A Hármaskörös természetvédelmi területe

A Nemzeti Park e részterülete a Hármaskörös hullámterének Békés és Jász-Nagykun-Szolnok megyébe eső szakaszát foglalja magába Csárdaszállás és Szelevény között, érintve Gyomaendrőd, Mezőtúr, Szarvas, Békésszentandrás, Mesterszállás, Öcsöd, Tiszaföldvár és Kunszentmárton területét, mintegy 6580 hektáron. A Körös-vidék árterületei egykor sokféle faj gazdag élőhelytípust foglaltak magukba. A Tisza és mellékfolyóinak 1830-ban kezdődött és 1895-ben lezárult átfogó vízszabályozási munkálatai révén azonban a hajdan összefüggő árterületet folyó melletti hullámtérre és ármentesített kultúrterületre osztották.

A Hármas-Körös hullámterén a folyószabályozások után kialakult másodlagos táj sajátossága, hogy az ősbibb, természetes és a szabályozással létrejött új élőhelyek együtt találhatók meg. A hullámtér sok faj számára jelent kedvező életteret a környező alföldi kultúrtájban, gazdag flórája és faunája fontos szerepet játszik a mentett oldali vizes élőhelyek élővilágának fennmaradásában és megújulásában is. A Nemzeti Parkban megtalálható az egykori mocsárvilág számos jellegzetes növényfaja: a nyilaslevelű nyílű (Sagittaria sagittifolia), az ernyős virágkák (Butomus umbellatus) és az orvosi kálmos (Acorus calamus). A holtágak vízfelszínén helyenként tömegesen jelennek meg védett hínárfajok, a vízi rucaöröm (Salvinia natans), a vízi tündérfátyol (Nymphoides peltata) és a csemegegyom (Trapa natans). A Magyarországon rendkívül ritka tekert csűdfű (Astragalus contortuplicatus) a folyó iszapos partján található meg időszakosan. A nedves ártéri kaszálórétke védett növénye a réti szalag (Clematis integrifolia), melynek jelentős állományai ismertek.

A Hármas-Körös hullámterének mélyebb fekvésű kaszálórétjein költ a Nemzeti Park legjelentősebb haris (Crex crex) állománya. Ennek a rejtett életmódú madárfajnak a fészkelő állományai Európa-szerte jelentős mértékben megfogyatkoztak. Három ritka, fokozottan védett madárfaj, a fekete gólya (Ciconia nigra), a rétisas (Haliaeetus albicilla) és a barna kánya (Milvus migrans) is fészkel a Hármas-Körös menti erdőkben. A Nemzeti Park e részterületéhez kötődik Európa jelenleg ismert legnagyobb tavi denevér (Myotis dasycneme) kolóniája és jelentős értéket képvisel a hullámtérben biztos életfeltételeket találó vidra (Lutra lutra) is.

A Hármas-Körös hullámterének kultúrtörténeti értékei közé elsősorban a folyószabályozáshoz kötődő vízügyi emlékek tartoznak. Számos régi gátórház, gőzszivattyútelep található a védtöltések mentén. A Körös-ártér teljes területe szabadon látogatható. Növény- és állatvilágát, kultúrtörténetét mutatja be az itt található Halásztelki tanösvény. A közel 3,5 km hosszú, változatos útvonalú tanösvény indító táblája a Szarvas-Mezőtúr vasúti híd szarvasi hídfőjénél található.

A holtágak meghatározó jelenléte

A holtág és a település térbeli, eszmei kapcsolata holtágak funkciói

A város felé eső holtágak partjain, a nagy Körös város felé eső szélein, a gát és a házak között még be nem épített ligetes zöldterületek alakultak ki, melyet a város igyekezik játszószerekkel és egyéb pihenést segítő berendezésekkel kellemesebbé, hasznosabbá tenni. A játszótereink mellett ki kellene még építeni grundokat, kispályás fociterületet, hogy az itt lakó, szaladgáló gyerekek, kis közösségek kialakulása érdekében. A különböző városrészek zöldterületein, más-más városi rendezvényt is lehetne tartani, hogy ezek a

zöldek megélénküljenek. A város közepéig benyúló holtágak – partjaik rendezésével - a városiasodó terület részévé válhatnak. Különösen az új központra értendő ez. Itt az adottság is megvan, mert a Fő utca alatt átköthető a két létesítmény és gyalogos aluljárókkal egy akció területté válhat az új városháza körüli területekkel.

Vizi színpad a Járási Hivatal mögött

Hantos kerti gyaloghíd

Üdülőterületek építésze

Holtág parti telkek nagysága, feloszthatósága, üdülőépületek és a telkeik viszonya, a házak formája, kapcsolata a vízhez

A nagy számú holtág biztosítja a szabadidő hasznos eltöltését végig a Hármas Köröshöz kapcsolódva. Itt az 1900-as évek vége felé nagyon sok 1000, 1200 m² nagyságú telket alakítottak ki és adtak el zártkertként. A zártkerteknek az a jellemzője, hogy a telek max. 15%-a építhető be gazdasági épülettel. Az embereknek általában nem gazdálkodási célból kellett a terület, hanem inkább a hétvégi szabadidő eltöltése miatt. Így minden esetben probléma adódott az építési engedélyezéssel és a használat módjával. A nagyobb probléma a telkek közművesítetlensége. A mai napig ez az ok, hogy nincs eladva minden telek. Az oda vezető utak hiánya szintén nagy gond.

A telkek beépítettségén nem látszik különösebb rendező elv: mintha mindenki szabadon építkezhetett volna. A földszintes épületek mellett fel-fel tűnik egy-két emeletes ház (nyaraló) is. A telkek többsége hosszú keskeny, 80-140m mélységű. A házak többségét jótékonyan takarják a fák, de sajnos van aki ezt a nagy területet nem képes, rendbe hozni és fenntartani. Ha a ház és a vízpart között sikerült megtartani nagyobb helyet, akkor az itt tartózkodás általában ezen a telek területén történik. Ez nagyon jó így az élet kiterjed a vízpartra is. A vízparton általában horgásztég is épült, hisz a tulajdonosok többségének hobbyja a horgászat. A vízpart rendbe tételére azonban csak keveseknek volt energiája vagy anyagilag kevesen jutottak odáig, hogy finanszírozzák ezt a különben állami feladatnak számító munkát. A part

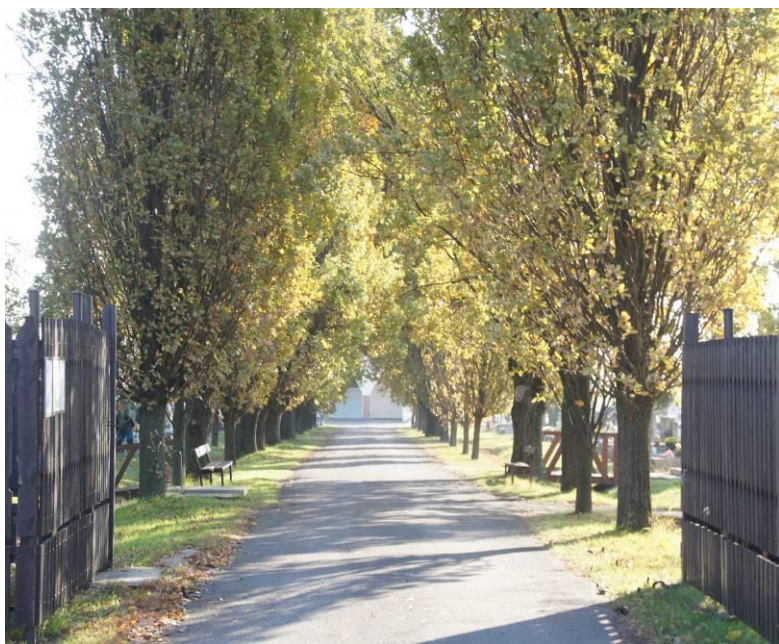
rendbetételére, reális partvédelem kiépítésére azonban a jogszabályok is hiányoznak. A telkenként kialakított parterősítés nem ad egységes képet, változatossága nem eredményez esztétikai

élményt, különösen, ha az természettől távoli, idegen anyagokból (pl.: vasbetonból) készült. A túl magas partvédőmű sem kívánatos! A holtágak vízszintje szabályozott, ezért nincs értelme a legmagasabb vízszinttől 40-50cm-nél magasabb partfalat építeni.

A külterületek képe

Dűlő fásítások

Nagyon szép dűlőfásítási példák találhatók Gyomaendrőd külterületén, főként ott ahol az utakat nem újítták fel, a forgalomnövekedés miatt nem kellett kivágni az utat övező fasort. Így a főutaktól távol az utak mellett két oldali fasor is található, de ott ahol a majorságot, vagy csak az egyedülálló tanyát felújították, rendbe tették az új fatelepítések eredménye

már jól látszik. Egy-egy állattartó telep körülfásítása is általában megoldott. Ezek pótolják az amúgy kevés erdőterületet a város külterületén. Több esetben el is takarják az évek hosszú során felhalmozódott beépítési rendetlenséget.

Majorságok megjelenése a tájban

Majorok szép és rendezetlen példái is megtalálhatók a külterületen. Az igazi, tetszetős mezőgazdasági telep rendezettségével tűnik ki a többi major közül. Az állattartó vagy növényfeldolgozó, esetleg más mezőgazdasági épületek, ritmusos ismétlődésükkel hasonló tömegű egymás utániságukkal teremtenek összhangot, esztétikai élményt a majorságokban.

Tanya elhelyezés

A tanyák általában különállóak, esetleg -a főutak mentén- egymás mellett sorakoznak. Mindkét esetben akkor jelennek meg esztétikusan a tájban, ha tömegük, fő és oldalhomlokzatuk a régi tanyaépítkezések erényeit mutatják. Ezek általában a megmaradt, át nem

alakított tanyaépületekre jellemző. Sajnos, a legtöbbször a tanyaházakat átalakították, bővítették. A nyeregtetőt lekontyolták, a tornácot beépítették, a fő homlokzaton az arányos ablakokat nagyobbra, ill. a két ablakot egyre cserélték. A tanyákhoz minden esetben tartoznak gazdasági épületek: kocsiszínek, terménytárolók, állattartó épületek. A gazda azt szerette ill. azt szereti, ha mindenre rálát. Ennek megfelelően a porták beépítése „U” alakzatban történt, és az épületek között és előtte szép gondozott kertet alakítottak ki. Mindez tetten érhető Gyomaendrőd külterületén. A tanyák egy jó része azonban elhagyott, lakatlan és ez meg is látszik az épületek állagán és a kert elhanyagoltságán.

Az Ipari park megjelenése

A Budapest-Békéscsaba vasútvonaltól nyugatra, közvetlen a vasút területe mellett alakította ki a város az új ipari parkját. Ez a terület mára már kezd „benépesülni”. Többségében acél szerkezetű fém borítású alacsonyhajlású magastetős épületek épültek, melyek kinézete se nem rosszabb, se nem jobb a más városok ipari zónáinál. Található itt nagyobb alapterületű csarnok is. Észrevehető, hogy a város megadott mindent az ipari beruházásoknak.

4. A településkép szempontjából meghatározó területek

A város teljes területe egy folyamatos átalakuláson ment keresztül úgy, hogy nem voltak kiemelkedő építészeti periódusok, amelyekből kialakulhattak volna homogén városrészek, hasonló jellegzetességgel bíró területek. A város átépítése, fejlesztése folyamatosnak tekinthető. Csak újabban – mióta településrendezési tervek készültek – különíthetők el különböző funkciójú és gyengén más karakterű településrészek. Ha az egész város közigazgatási területét fel kellene osztani, akkor az alábbi területek választhatók el egymástól:

Történeti városközpontok: Endrőd és Gyoma

Városisodó központi terület a Városháza környezetében

A történeti központokon kívüli lakóterületek

Ipari zóna

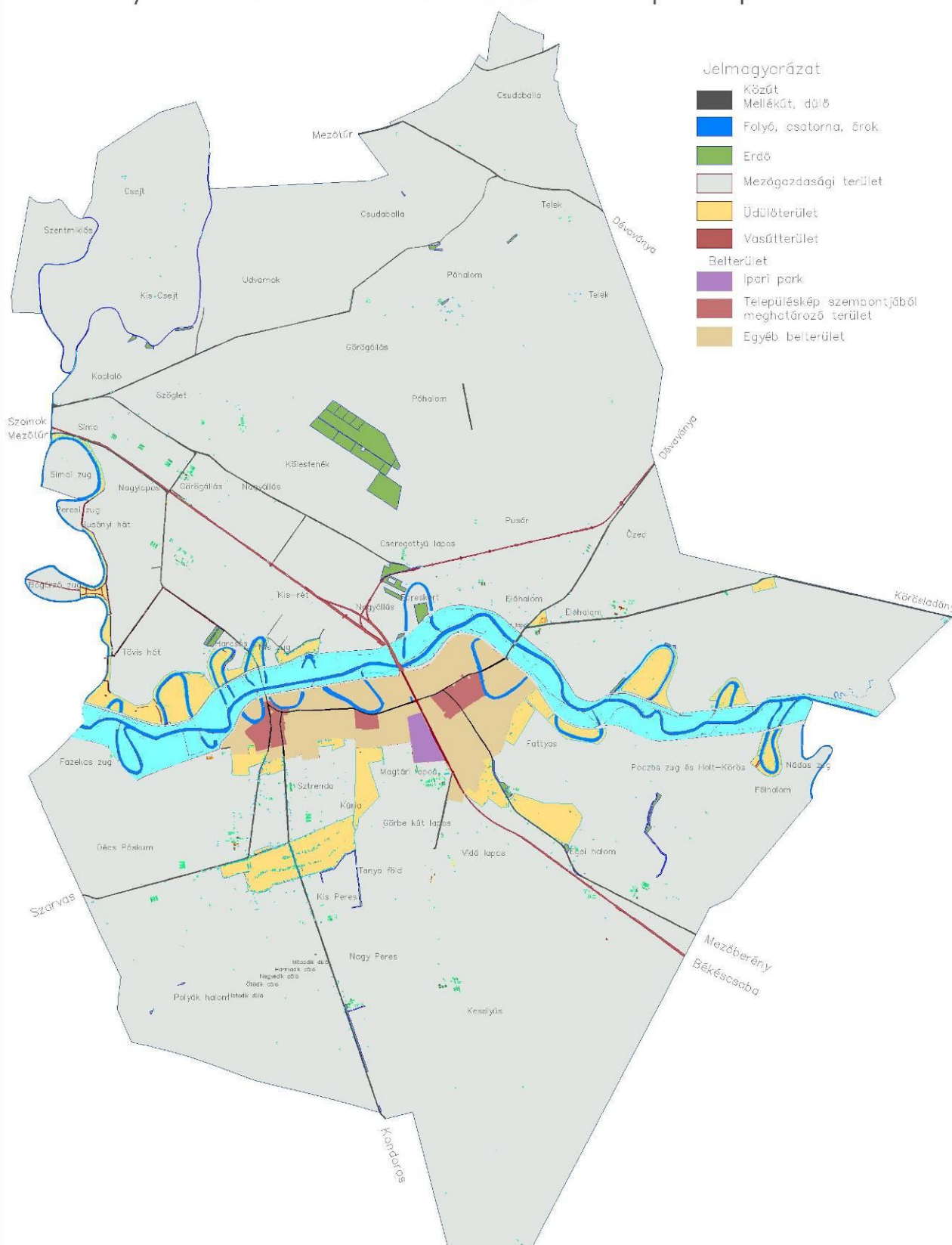
Holtágak melletti üdülő- és kertterületek

Külterületi lakott helyek: Nagylapos és Öregszőlők

Külterületi mezőgazdasági- és ipari (gazdasági) területek

Mivel két kisváros összeolvadásáról beszélünk, így két történeti központja is van Gyomaendrődnek. Mindkettő felülmúlja az újonnan kialakuló városiasodó terület. Talán így is van jól. Az új központ viszont még kialakulhat, hiszen bőven maradt hely új építészetileg kívós létesítmények telepítésére.

Gyomaendrőd város területi felosztása városképi szempontból

Gyoma történeti belvárosa

Fő utca, Hősök útja, Kossuth u, szabadság tér, Blaha L utca

A Hármas-Körös és a holtág átjáró hídjaihoz közel, a déli oldalon alakult ki fokozatosan, de leginkább a XIX-XX szd. fordulóján a városközpont, a belváros. Az alcímben említett utcák két oldalán alakultak ki az államigazgatási és helyi szervek, egyházak intézményei, ehhez kapcsolódóan a kereskedelmi létesítmények, szolgáltató részlegek, iskolák, óvodák, bölcsődék. Sajnos van olyan közintézmény amely nem kapcsolódik be szervesen a többi központi épület együttesébe, ez a városi sportcsarnok.

Hogyan történhetett ez a városiasodás?

A katonai térképeken is látható módon. Az előbb, a nagy telkeken megépült parasztházak telkeinek osztódásával új épületek épültek, a régi népi épületek az utcavonal mentén bővültek és az akkori irányzatnak megfelelően eklektikus díszítést képeztek ki az utcai homlokzaton. Majd később intézmények költöztek az épületbe, így forgalmuk megsokszorozódott, az utca pezsgő életűvé vált. A nagyobb telkeken iskolák és egyéb kertet igénylő intézmények épültek, nagyjából emeletes formában. Természetesen – és ennek örülni érdemes – nem teljesen egységes az utcakép. Nemcsak zárt sorú polgárházak találhatók, hanem maradtak meg utcára merőleges tetejű népi jellegű lakóházak is (parasztházak). A polgárházak területek a Fő utca, a Hősök útja, a Kossuth utca és a Rákóczi utca és az ebből nyíló mellékutcák eleje. Ezek felett még sok utcában lelhetünk fel ilyen beépítést, ilyen lakóház formát. Ahol ezek sűrűsödnek és a legszebb, legdíszesebb homlokzatúak találhatók, ott érdemes a terület rehabilitációjával foglalkozni, a történeti épületeket helyre állítani, és az új beépítéseket ehhez igazítani. A belvárosból nem kell múzeumi negyed csinálni, de bizonyos illeszkedéssel kell a korszerűnek tisztelegni a régi, hagyományok előtt. Az e helyen kialakítandó arculat körülírását az ajánlások fejezetben részletezzük.

Jelmagyarázat:

A műemléki hatástanulmányban szereplő, népi jellegű lakóház, **mely szerepel** a helyi védett épületek listáján

A lakóház homlokzata értékes építészeti tektonikus díszítéssel rendelkezik, melyet kis munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani

A lakóház homlokzata értékes, építészeti tektonikus díszítéssel rendelkezik, melyet **kicsit több munkával**, jó eredménnyel lehet helyreállítani

A műemléki hatástanulmányban szereplő, népi jellegű lakóház, mely **nem szerepel** a helyi védett épületek listáján

A műemléki hatástanulmányban szereplő, polgári jellegű, zárt sorú vagy félig zárt sorú lakóház, mely **nem szerepel** a helyi védett épületek listáján

A lakóház homlokzata értékes tektonikus építészeti díszítéssel rendelkezik, melyet kis munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani

Körös holtág vizei

Nagyobb kiterjedésű városi park vagy liget

Lefotózott népi jellegű lakóház, mely nem szerepel a védettek listáján, sem az örökségvédelmi hatástanulmányban

Zárt sorú vagy félig zárt sorú polgárház, mely nem szerepel sem a helyi védett listában, sem az örökségvédelmi hatástanulmányban

Köztéri alkotások, melyek az Örökségvédelmi hatástanulmányban szerepelnek

Érdekes, építészeti igényes, szemrevaló **kerítés**

köztéren elhelyezett tetszetős igényes vagy valamilyen okból kitűnő **köztéri elem**: kandalláber, kerékpártartó, stb.

A városközpontok összekapcsolása

A fő utca megjelenésének javítása, az elkezdett városias központi terület (a Városháza környezete) továbbfejlesztése

A volt két különálló község közötti fő utca szakasz szinte mindkét oldala beépült. Részben családi lakóházakkal, részben ipari épületekkel. Az út déli részén – ahol az új központot kijelölte a régebbi városrendezési terv – maradt nagyobb beépíthető terület. Ezzel szemben az másik oldalán megjelenik a holt Körös. Mivel az út kiemelve vezet és a két oldalán lévő beépíthető sík terület jóval lejjebb van az út szintjénél, adódik az elméleti lehetőség, hogy a két oldali területet az út alatt összekössük.

Mindkét településrész fő utcájának mindkét oldalán az építkezésekre különös figyelmet szükséges fordítani. Javasolom, hogy a legközelebbi Hesz-módosításkor a Fő u. melletti kertvárosi és falusias lakóterület besorolását változtassák kisvárosi lakóterületre, hogy az út két oldalán lévő területfelhasználások közelebb kerüljenek egymáshoz és a városiasodást is elősegítse (üzletek, szolgáltatások építhetősége).

Az út déli területrésze egyenlőre nem néz ki úgy, mint egy városiasodó terület, de a hely beépíthetősége lehetőség ennek kialakítására.

Az elkezdett új városias központi terület (a Városháza) építészeti megformálása

Az eddig ide, az új területre telepített intézmények nem igazán központképző létesítmények (Iskola, Lidl áruház). Igazi központ bevásárló negyedekből, üzletsorokból, igazgatási intézményekből, postából, éttermekből, szórakoztató létesítményekből, cukrászdából, sportcsarnokból, esetleg templomból, vízi sétányból, parkból, és természetesen lakásokból áll. A könyv vége felé készül egy beépítési vázlat, melynek megoldásait érdemes megfontolni!

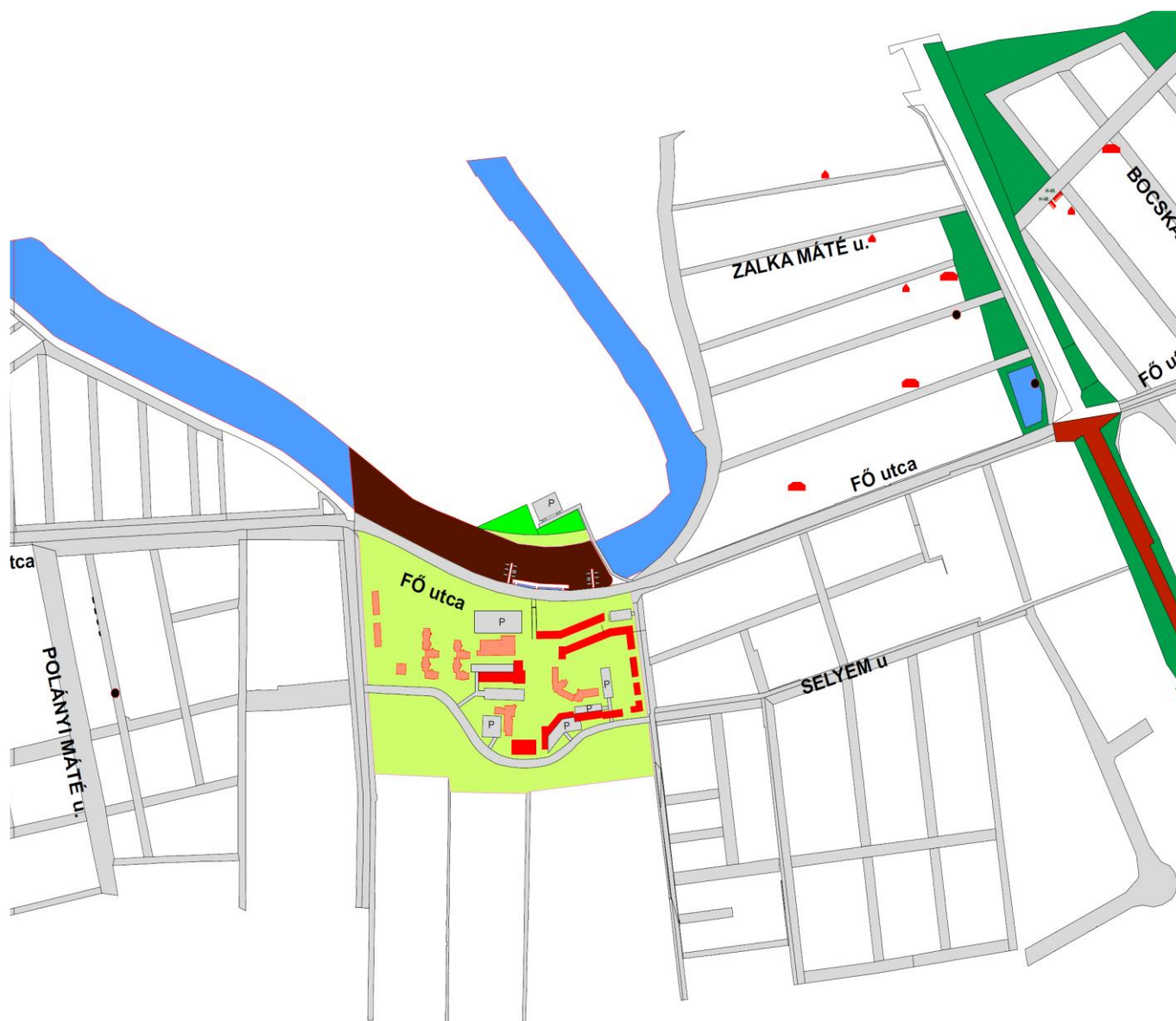
Átalakuló, és az új településrészek

Fő utca, Rácz L u., Magtárlapos u., Újkert sor, Selyem u. Babits u. melletti területek

Az új városiasodó központhoz igen közel eső városrész, ahol új és korábbi utcákon most épülnek társasházak igen jó minőségben. Ennek a lakásépítési formának van jövője, különösen, ha ilyen színvonallal készül el. A társasházak rendezett homlokzatúak arányos tömegűek és megfelelő, szerény tömegjátékkal rendelkeznek.

Városháza környéke, javasolt beépítéssel

Jelmagyarázat:

- A műemléki hatástanulmányban szereplő, népi jellegű lakóház, mely szerepel a helyi védett épületek listáján
- A lakóház homlokzata értékes építészeti tektonikus díszítéssel rendelkezik, melyet kis munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani
- A lakóház homlokzata értékes, építészeti tektonikus díszítéssel rendelkezik, melyet kicsit több munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani
- A műemléki hatástanulmányban szereplő, népi jellegű lakóház, mely nem szerepel a helyi védett épületek listáján
- A műemléki hatástanulmányban szereplő, polgári jellegű, zárt sorú vagy félig zárt sorú lakóház, mely nem szerepel a helyi védett épületek listáján
- A lakóház homlokzata értékes tektonikus építészeti díszítéssel rendelkezik, melyet kis munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani
- Körös holtág vizei
- Nagyobb kiterjedésű városi park vagy liget
- Lefotózott népi jellegű lakóház, mely nem szerepel a védettek listáján, sem az örökségvédelmi hatástanulmányban
- Zárt sorú vagy félig zárt sorú polgárház, mely nem szerepel sem a helyi védett listában, sem az örökségvédelmi hatástanulmányban
- Köztéri alkotások, melyek az Örökségvédelmi hatástanulmányban szerepelnek
- Érdekes, építészeti igényes, szemrevaló kerítés
- köztéren elhelyezett tetszetős igényes vagy valamilyen okból kitűnő köztéri elem: kandelláber, kerékpártartó, stb.

Az endrődi városrészközpont

Endrőd történeti városközpontja

A gyomai városközponthoz hasonlóan alakult ki Endrőd belvárosa is. Itt is a Körös átkelőihez vezető utak mentén létesültek az igazgatási, a kereskedelmi, a szolgáltató és

az oktatási nevelési intézmények. Endrődre több út is bevezet, Mezőtúr, Gyoma, Kondoros, Szarvas felől is érkezik egy-egy út. A két központ között annyi a különbség, hogy Gyomán több épületet építettek át, mint Endrődön. Itt több parasztház maradt meg eredeti formájában. A város polgárházai és parasztházai ugyanolyan szépek, arányosak és díszítettek, mint Gyomán. E házakat ugyancsak rehabilitálni szükséges, hogy régi, eredeti jellegük továbbra is fennmaradjon. Sok új épület nem készült mostanában. Talán a XX. sz. utolsó harmadában épültek ún. modern épületek, melyek a gazdasági lehetőségek hiánya és a akkor éppen beszerezhető anyagok miatt nem sikerültek fényesen, szegényesek maradtak.

Jelmagyarázat:

A műemléki hatástanulmányban szereplő, népi jellegű lakóház, **mely szerepel** a helyi védett épületek listáján

A lakóház homlokzata értékes építészeti tektonikus díszítéssel rendelkezik, melyet kis munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani

A lakóház homlokzata értékes, építészeti tektonikus díszítéssel rendelkezik, melyet **kicsit több munkával**, jó eredménnyel lehet helyreállítani

A műemléki hatástanulmányban szereplő, népi jellegű lakóház, mely **nem szerepel** a helyi védett épületek listáján

A műemléki hatástanulmányban szereplő, polgári jellegű, zárt sorú vagy félig zárt sorú lakóház, mely **nem szerepel** a helyi védett épületek listáján

A lakóház homlokzata értékes tektonikus építészeti díszítéssel rendelkezik, melyet kis munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani

Körös holtág vizei

Nagyobb kiterjedésű városi park vagy liget

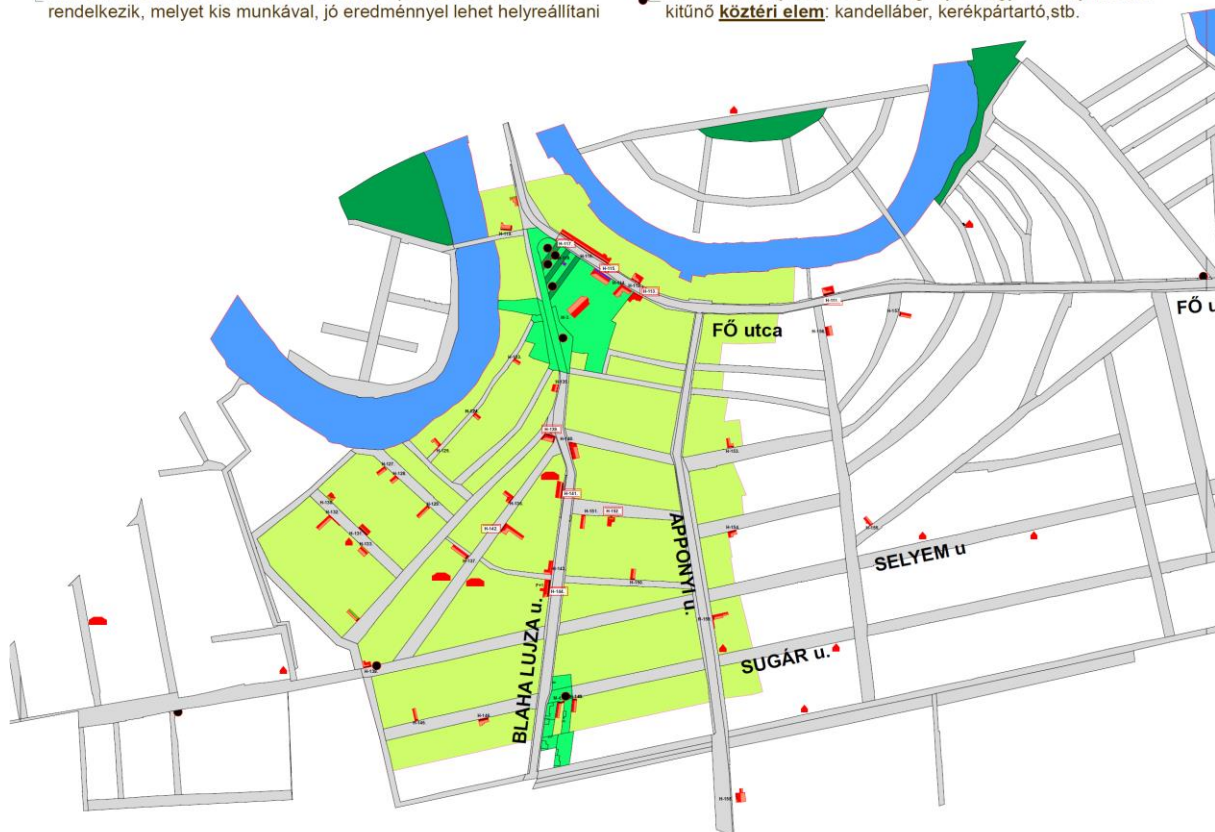
Lefotózott népi jellegű lakóház, mely nem szerepel a védettek listáján, sem az örökségvédelmi hatástanulmányban

Zárt sorú vagy félig zárt sorú polgárház, mely nem szerepel sem a helyi védett listában, sem az örökségvédelmi hatástanulmányban

Köztéri alkotások, melyek az Örökségvédelmi hatástanulmányban szerepelnek

Érdekes, építészeti igényes, szemrevaló **kerítés**

● köztéren elhelyezett tetszetős igényes vagy valamilyen okból kitűnő **köztéri elem**: kandelláber, kerékpártartó, stb.

A történeti központokon kívüli lakóterületek

Az eddig kiemelt területeken felülvételt kapott területek általában nagyon hasonlóak az eddig bemutatott központi területhez. Az épületek, a lakóházak és az egyéb épületek igen változatosak. E házak ugyanúgy fejlődtek, mint a két város központjában, csak oda a gazdagabb, polgáribb házak jutottak. A város széléin az épületek elhanyagoltabbak, kevésbé díszítettek. Nem lehet kiemelni egyetlen városrész jellegzetességét sem. Nem találhatók olyan városrészek, mely egy építészeti stílus jellegzetességét hordoznák csak. Ugyanúgy megtalálhatók itt a történeti városközpontban fellelhető népi jellegű hosszházak, a zárt- vagy félig zárt sorú polgárházak, mint a 60-as években épült sátozott-, a 80-as években épült nyeregvetős-, és lapostetős valamint a legújabban a 1990-es, 2000-es években épült házak. Mivel ezek keveredve jelentkeznek, így nincs értelme ezek különválasztása és rávonatkozó karakter megállapítása, előírások meghozása.

Az Ipari zóna területei

A korábbi ipari épületek a vasút keleti oldalán alakultak ki, melyek mára elavultak, a bennük lévő vállalkozások vagy megszűntek, vagy vegetálnak. Az mindenesetre megjegyezendő, hogy az épületek zöme lepusztult, nem alkalmas a mai kor követelményeinek megfelelni. Így járt sok közvetlenül a vasúttól keletre lévő vállalkozás. E ipari területről átmenve a vasúton találhatunk régi Tsz területekből kialakított új gazdasági telephelyet, melyek most kezdenek át- illetve kiépülni. Sok kisvállalkozás kis területű telephelyen kezdte meg a működését, alakította át a régi épületeket, sokszor az állattartó épületeket. Új ipari és szolgáltató épület, csarnok is épült.

Külterületen is található ipari és gazdasági üzemek, melyek már régebben települtek ide, vagy most alakították ki egy-egy mezőgazdasági majorból. Ezek általában idegenül néznek ki a mezőgazdasági jellegű tájban, sokszor lapostetősek és közművesítésük sem teljesen megoldott. Ezeken a telephelyeken is meglátszik az 1990-es évek agonizálása, a régebbi folyamatos elhanyagoltság.

Új ipari park került kijelölésre a vasút nyugati oldalán, ahol nagy erővel indult meg a fejlesztés. Ez az ipari park terület jellege a most mindenhol épülő ipari , könnyűszerkezetes építkezés jellegzetességét viseli magán.

A holtágak melletti üdülő- és kertterületek

A folyószabályozással fennmaradt holtágak melletti területek az 1980-as években felértékelődtek. A város közvetlen holtág melletti telekosztást készített és azt zártkertek formájában értékesítette. Sok helybeli és sok más városból való, főleg Békés megyei lakos vásárolt itt telket. A telkek keskenyek, de nagy területűek (1000-1200M²) voltak. Az akkori zártkerti szabályozás 12,0m²-es, később 30m²-es gazdasági épületek építését engedélyezte. Persze az építetők átlépték e határt és vagy illegálisan vagy a hatóság hallgatóságos tudomásul vételével nagyobb épületet húztak fel. Ez azt is jelentette, hogy a keskeny, sokszor 10-12 m-es szélességű telket keresztbe majdnem beépítették. A telek mélységében is az építetők maguk választották ki a ház helyét, nemigen volt szabályozva, hogy hova kell építeniük. Az épületük magassága is tulajdonként változott. A gazdagabbak nagyobb , esetenként emeletes épületet építettek. Volt olyan is (kevés) aki betartotta az előírást és pici tároló épületet épített. Elképzelhető milyen változatos utcakép jött létre. Tulajdonképpen a holtágak melletti területére nem húzható rá egy építészeti jelleg, karakter.

Mára már annyiban változott a beépítések helyzete, hogy a telkeket benőtte a növényzet, a gyümölcsös és a házak alig látszanak. Sok tulajdonos telke még mindig üresen áll, és kevésbé gondozott. Ezek rontják az összképet. A telkek közművesítése nem megoldott. Az odavezető utak állapota sem olyan, hogy szívesen vennének telket mostanában. Így az üdülő- és kertterület rendezése későbbre halasztódik. A telkek egy része üdülőként, hétvégi házként, nagyobb fele zártkerti ingatlanként van bejegyezve a földkönyvbe. Az

épületek kinézete, jellege szempontjából egy szinte mindegy, de a megjelenésük és használatuk szempontjából ez lényeges lehet. A város rendezési tervében jó lenne egységesen üdülőként meghatározni e területek felhasználási módját.

Külterületi lakott helyek: Nagylapos és Öregszőlők

E lakott helyek korábbi majorságból alakultak ki, szinte faluszerűek. Az utcák mellett a korábban kialakított telkeken az akkori lakóház építési formának megfelelően hosszházas népi jellegű nyeregtetős falusi, tanyasi házak épültek, többnyire oldalhatáron állóan. Ahol a telkeket megosztottál, ott keskeny telekszélesség keletkezett, ahol nem ott a gazdálkodás létesítményeit építették meg az oldalkertben. A két falunak minden házát átépítették, így a népi, hosszházas jellegük odaveszett. Ha mást nem módosítottak az épületen, akkor a nyeregtetőt kontyolták és az oldalfolyosót tették zárttá. Sokan oldalirányba bővítették a házat, így kialakult egy utcával párhuzamos nyeregtetős vagy sátoztetős épület. Ma már nem szívesen költöznek e két lakott helyre, így sok ház üres, főként Nagylapason. Pedig mindkét településrészen igyekezi a város a szükséges szolgáltatásokat biztosítani, így óvoda, öregek otthona is kialakításra került. Jutott a köztéri szobrokból is ide, és korszerű játszótér is épült. Mindennek ellenére nem lehet elmondani, hogy településképi szempontból ez a két városrész meghatározónak számítana.

Külterületi mezőgazdasági- és ipari (gazdasági) területek

A város hatalmas külterülettel rendelkezik, ennek nagyobb része szántó, az erdő igen kevés. A nagy szántó területek között itt-ott megjelenik egy mezőgazdasági majorság. Ezek régebről megmaradt gazdasági majorságokból átvett és fejlesztett telepek, melyek a legkülönbözőbbek. Van közöttük állattartó-, van közöttük növénytermesztő-fóliasátras-, üvegházak telep, de van közöttük gépeket, járműveket tároló terület is. Ezek java része csak most kezd korszerű teleppé átalakulni. Amelyek újonnan vagy nemrég épültek, azok rendezettek, harmonikus megjelenésűek, de többségük kicsit zavarosan mutatkozik meg. Ez a folyamatos fejlesztések eredménye és annak a következménye, hogy a teleptulajdonosok nem gondolják át előre mit is akarnak később fejleszteni és azok eredménye hogy alakítja a telepük képét.

5 ■ Ajánlások

A lakóház és a telek (nagyságának) viszonya

A lakóépületünk akkor használható jól és akkor mutat szépen, ha elegendő kertterület veszi körül. Az utcában egymástól hasonló távolságra sorakozó épületek tudnak esztétikus utcaképet alkotni. Szerencsére a városban megfelelő szélességű telkek alakultak ki. A telek fele szélességénél nagyobb oldalkert a ház oldalkert irányába való tájoláshoz is lehetőséget teremt. Nemegyszer erre van szükség, mert

A ház szélessége és magassága

A ház tömegét, tömegeinek arányát és így az elsőrendű megjelenését az épület abszolút nagysága és a telek nagyságának, elsősorban szélességének a viszonya határozza meg. Azt kellene elérni, hogy szélesebb telekrész maradjon meg az épület mellett, mint amit a ház szélessége. Nagyon csúnyán néz ki, mikor a lakóház elfoglalja a teljes telket és alig marad mellette egy kis gépkocsi beálló. Az ilyen telekkihasználás a lakhatóságot is nagyban befolyásolja: akadályozza a lakás és a kert kapcsolatának helyes kialakítását.

Az épületünk viszonya a szomszéd házakhoz

A saját házunk akkor mutat szépen ha igazodik az utcaképhez, igazodik a szomszédos házak tömegéhez. Az igazodás azt jelenti, hogy lényegesen nem tér el az épületünk tömege a két szomszédos illetve a kicsit tágabb környező épületek tömegétől. A szomszéd házakkal történő teljes azonosulás is hiba lenne, hiszen az építetők igénye is

különbözik, a tervező építészek tudása, jellegzetességei is mások, sőt az építések korszaka is eltérhet egymástól. Ennek ellenére próbáljuk hasonló jellegű, tömegű házakat létrehozni, mint a szomszédjaink. Leglényegesebb igazodási pontok: a párkánymagasság, a tetőhajlásszög, az épületforma, a nyílások kiosztása. Ne feledjük: a mi házuk is csak abban az esetben jelenik meg előnyösen az utcaképben, ha be tud illeszkedni a szomszéd és a környező házak sorába.

Nem alkotnak elfogadható utcaképet

Az illeszkedő házak szimpatikusabbak

A magastetők hajlásszöge, a tetőterek térdfal magassága, A héjazatok minősége

A lakóházak tömegének megjelenését leginkább a ház két fő elemének a falak tömegeinek és a tetőnek egymáshoz való viszonya határozza meg. Az igazán jó viszony az, ha e kettő aránya nem megy a másik rovására, tehát a tető se, a fal se nagyobb a másik rovására. A magyar emberek házáinak formáját elsősorban a hagyomány határozza meg. Valamikor a parasztházakat –technikai okokból - nem tudták magasra építeni, a fal is alacsony volt, a tető sem volt magas. Ezt az anyagi lehetőségek és a technikai felszereltség határozta meg. Természetesen a tulajdonosok igyekeztek minél tartósabb és szerkezetileg megfelelőbb épületeket felhúzni. A népi jellegű házak ezért voltak alacsonyak, meredektetősek, csak teherhordó falakból álló hosszházak. A ház hosszában végighúzódnó tornácnak is megvolt a funkciója: biztosította az időjárástól független közlekedést, nyáron a hűvös tartózkodást ősszel pedig a termékek, gyümölcsök aszalását. Az így kialakult rendszer hosszú évekig fenn állott. Ennek a hagyományát kell őriznünk ha sajátosan hazai képet akarunk mutatni településeinkről. Sajnos a külföldről behozott példák utánzása megbontja ezt képet és jellegzetességünket borítja fel.

A tetőtérbeépítéses lakóházak esetében a tulajdonosok gyakran megemeltetik a tetőt a fal széleire helyezett ún. térdfalakkal. Házuk arányait akkor nem rondítjuk el, ha az a térdfal nem magasabb, mint 0,8m. Kisebb felépítmények, térdfalak esetében nem is szükséges külön megerősítő épületszerkezeteket betervezni.

Akkor cselekszünk legjobban, ha a házfalmagasságunkat az épület szélességéhez arányosítjuk, az nem magasabb 4,5-5,0 méternél, s nem alacsonyabb 3,0 méternél. A

tető hajlásszögét 33-43 fok között célszerű megválasztanunk. A házunk falainak (látszó) anyaga a helyben szokásos vakolat, nyerstégla, vagy fa burkolás, s nem jelenik meg a homlokzaton az alföldi tájtól idegen anyag: kő, kőburkolat, műanyag, eternit, stb. A belterületi házunk tetőfedési anyagját is a hagyományos cserepeinkből érdemes választani, óvakodni kell a festett fedést utánzó acéllemez, a bitumenes hullámlemez, az eternit hullámlemez fedésektől. A külterületi nyaralónkra a természetes tetőfedő anyagokból.(pl.: nád) is választhatunk.

A telekhez tartozó kiegészítők megjelenítése a házakon

A korszerű épületgépészeti berendezések ma már túlterjednek az épületeken és megjelennek a külsőben. A klímaberendezések, a napkollektorok, a napelemek, a közművek fogadó szerkezetei hol a tetőre, hol a ház homlokzatára, hol pedig a kerítésbe kerülnek. Ezeket ma már el kell fogadni, de nem szabad gondolkodás nélkül, a mesteremberre rábízva, tervezetlenül, esetlenül a legszerencsétlenebb helyre elhelyezni.

A napelemek és a napkollektorok szabályos rendben, zárt geometriai alakzatba tömörítve, a tetőfelépítményekhez (kémény, tetőkibúvó, tetőablak) igazodva, a később esetleg ide helyezendő szerkezetek számára helyt biztosítva, a tetőfelület széleitől távolabb elhelyezve telepítendőek. Az esővíz lefolyók se távolodjanak el az épülettől. Közműdobozok, postaládák egyedi módon, kevésbé figyelemfelkeltő kialakítással, szerény megjelenítéssel alakítandók ki. Az ötletes postaláda-, a gerincen a tulajdonosra utaló játékos felépítmény elhelyezés (pl.: szélhal) növelheti a házunk esztétikáját, növelheti megbecsülésünket.

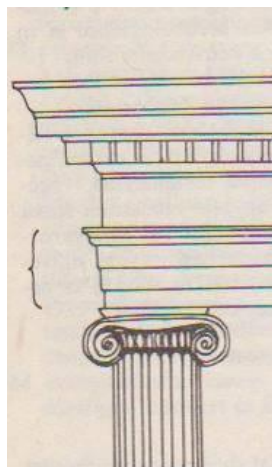
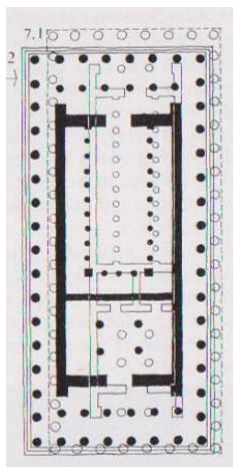

A zárt sorú polgárházak felújítása

A történeti épületek kialakulása

Az eklektikus házak és homlokzatok a régi korok stílusjegyeiből, leginkább a reneszánszból, a klasszicizmusból merítettek, azok formajegyeit szinte változatlanul vették át. A reneszánsz is az ókori görög és római építészetből tanult, azok formajegyeit másolta, alkalmazta, így a mai történeti házak is az ókori építészetre vezethetők vissza. Az ókori építészet legeklektikusabb példái a görög és római templomok lettek a reneszánsz épületek példái. Az Athéni Parthenon, a római Fórum Románus Vespasianus templomának oszloprendje jól szemlélteti a XX. sz. eleji eklektikus falusi, kisvárosi polgárházak kapcsolatát az elődeikkel.

A templomokat övező oszlopsorból lettek a mai házak tagozatai, a lizénák, A főpárkány is elkészült a zárt sorú lakóházainkon. Mivel ez az egész azonos kőből állott, így a reneszánszban mind a tagozat, mind az alapszín azonos színű lett csak a beljebb álló sötétebbnek készült, hisz az ókori építészetben az volt árnyékban. A párkányt azért kell egyszínűre festeni, mert az egy szerkezeti elem, áthidaló gerenda (architráv) és azonos anyagú. Az ablakkertezések egy-egy ilyen oszlopnyílás leképezései. Az alábbi fotók és rajzok segítenek eligazodni, alátámasztják az előbbi leírást.

A meglévő zárt sorú polgárházak szakszerű felújítása

A különböző épületszerkezetek azonos színnel színezendők, hogy megmutatkozzon az ókori jellegzetesség: A párkány egyszínű világos legyen. A lizénák és az ablakkeretezések szintén egyszínűek (lehetőleg világosak) legyenek, még akkor is ha tükrök, thympanonok vannak bennük. Az alapszín azért sötét, mert az árnyékosabb belső falfelületet testesíti meg. Sokszor sajnós, az egy szerkezethez tartozó felületeket más színűre festik hibásan, tudni kell azt mely tartozik egy szerkezethez: pl.: a párkány az ablakkeretezés mind egy szerkezet, mert egy kőből faragták ki annak idején.

Ha a házak fő szerkezetei, tartószerkezet falai nem változatlanul a helyükön maradnak, akkor a felújítás sem fog sikerülni, mert a homlokzati osztások sem úgy jönnek ki ahogy eredetileg volt. A ház eredeti tagolása meg fog bomlani: az ablakok más helyre esnek, a tagozatokat megzavarják a belső áthelyezett falak.

A régi zárt sorú házak színezése mindig a földszerű színeket használta, mert egyszerűen akkoriban ilyen színek voltak kaphatók, az ókori, sőt a reneszánsz kövei is mindig pasztellek voltak. Sőt: kövekben élénk színűeket nem találunk, vagy csak olyan drágán, hogy azokat nem alkalmazzuk (pl.: élénk kéket csak az Andokban lehet bányászni).

A homlokzatok festékei különböző földpátokból kerültek ki, ezért ezek szürkével tört színek. Mivel az ókori házak, templomok építőanyaga egyféle kőből – a közeli bányából – kibányászottból került ki, így ha azonos színű, két féle tónust használunk, akkor sokat nem tévedhetünk, a homlokzat-felújítás biztos sikerül.

A házak nyílászáróinak megújítása is sokszor szóba kerül egy-egy felújításkor. A legszerencsésebb, ha megtartjuk az nyílástengelyek helyét és a nyílások (ablakok) arányát, méretét. Általában hosszúkás ablakok voltak eredetileg, s ezeket kell visszahelyezni, vagy megtartani, lehetőleg fa szerkezetből. Ha műanyagot kell elhelyezni akkor is eredeti helyre a homlokzati osztások és nyíláskeretezések megtartásával, az eredeti ablakosztások elhelyezésével, az eredetihez hasonló színezéssel kell kialakítani.

A Fő u-hoz, a Hősök útjához, a Blaha, Kossuth utcákhoz kapcsolódó utcák beépítésének fejlesztése

Jelmagyarázat:

- A műemléki hatástanulmányban szereplő, népi jellegű lakóház, **mely szerepel** a helyi védett épületek listáján
- A lakóház homlokzata értékes építészeti tektonikus díszítéssel rendelkezik, melyet kis munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani
- A lakóház homlokzata értékes, építészeti tektonikus díszítéssel rendelkezik, melyet **kicsit több munkával**, jó eredménnyel lehet helyreállítani
- A műemléki hatástanulmányban szereplő, népi jellegű lakóház, mely **nem szerepel** a helyi védett épületek listáján
- A műemléki hatástanulmányban szereplő, polgári jellegű, zárt sorú vagy félig zárt sorú lakóház, mely **nem szerepel** a helyi védett épületek listáján
- A lakóház homlokzata értékes tektonikus építészeti díszítéssel rendelkezik, melyet kis munkával, jó eredménnyel lehet helyreállítani
- Körös holtág vizei
- Nagyobb kiterjedésű városi park vagy liget
- Lefotózott népi jellegű lakóház, mely nem szerepel a védettek listáján, sem az örökségvédelmi hatástanulmányban
- Zárt sorú vagy félig zárt sorú polgárház, mely nem szerepel sem a helyi védett listában, sem az örökségvédelmi hatástanulmányban
- Köztéri alkotások, melyek az Örökségvédelmi hatástanulmányban szerepelnek
- Érdekes, építészeti igényes, szemrevaló **kerítés**
- köztéren elhelyezett tetszetős igényes vagy valamilyen okból kitűnő **köztéri elem**: kandelláber, kerékpártartó, stb.

A gyomai belváros a Fő utca és az azt keresztező Hősök útja közelében, és az ebből nyíló mellékutcákban alakult ki. Jellegzetesebb polgári épületek a két fő utcában lelhetők fel, de számos más ezekhez csatlakozó utcákban is megtalálhatók. E mellékutcákban azonban nemcsak polgári zárt sorú házak, hanem népi lakóházak is épültek. Kijelenthető az, hogy az utcaképek nem egységesek, hanem vegyes formájú, tömegű épületekből tevődnek össze. E kétféle hagyomány tovább éltetésével, e tömegek, épületformák, beépítések és homlokzati arculatok felhasználásával a gyomai belváros megújítható, az építésze modern eszközökkel is fejleszthető. A fent kijelölt terület részre külön szabályozást célszerű bevezetni, hogy a hagyományokon alapuló új építészet megtalálja új, esztétikus, megjelenési arculatát.

A javaslatunk az:

- a régi zárt sorú házak felújítása az eredeti formájukban történjen meg. Ebben segítségül kell hívni a régi képeslapokat, régi fotókat. A házak hőszigetelésekor is ezt kelljen betartani!

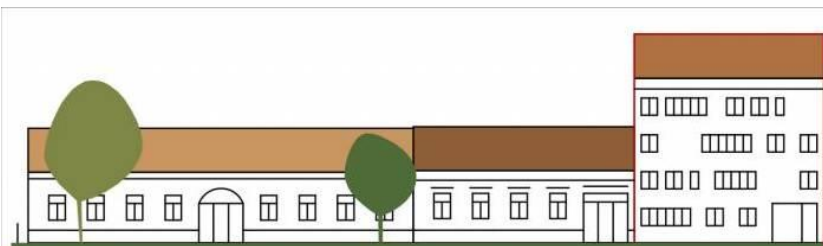
- a lepusztult, az eredeti homlokzattagozatoktól megfosztott tagozatokat vissza kell helyezni!

- két zárt sorú ház közé helyezendő, vagy felújítandó zárt sorú házat úgy kell megépíteni ill. felújítani, hogy tömegével (nagyságával, homlokzatarányával, homlokzati osztásaival, színezésével) a két szomszédos épület közé illeszkedjen, azok között az utcasorból ne tűnjön ki.

- a fent leírtak nem jelentik a régi idők homlokzatainak újrafelhasználását, csak a környezetbe illeszkedést segítik.

A zárt sorú beépítések kiegészítése

Azokban az utcákban, ahol a kézikönyv gyomai térképe a történeti belvárost kijelöli, azt településképet meghatározó városrésznek kell tekinteni, ahol a területi építészeti adottságokat messzemenően figyelembe kell venni. Ez azt jelenti, hogy mind a beépítéssel, mind a készülő ház teleki elhelyezésével, tömegarányával, homlokzati megjelenésével a környezethez, a meglévő épületekhez illeszkedni szükséges. Zárt sorúan beépített két telek közé zárt sorú beépítésű épületet kell elhelyeznünk. Két hosszázasan beépített telek közé szintén hosszázasan épület kerüljön. Ott ahol vegyes a beépítés ott a domináns beépítéshez kell alkalmazkodnunk, azaz: meg kell tudjuk állapítani, hogy melyik telekbeépítéssel javul jobban az utca, a terület beépítése, utcaképe. Ezek eldöntésében a városi főépítész véleményét döntően kell figyelembe venni.

Új épületek a régebbi zárt sorú polgárházak között

Ha új épület kerül a régebbi zárt sorú házak közé, akkor az új épület méreteivel igazodjon a környékbeli zárt sorú épületekhez. Az épület szélessége, homlokzatmagassága, tetőgerinc magassága legfeljebb $\pm 1,0\text{m}$ -rel térhet el a szomszédos domináns épületek hasonló paramétereitől. A tető hajlásszöge ± 4 fokkal térhet el a szomszéd ház tetőhajlásától. Ha az utcában, egy oldalon két vagy több ház alkotja a meghatározó épületet akkor, a két vagy több ház paramétereinek átlagához kell az új épületünket viszonyítanunk. Az új tervezésünk nyílászárói arányaikkal közelítsék meg a meglévő zárt sorú épületünk nyílászáró arányait. Jó ha az új tetőnkre hagyományos cserepeket teszünk, olyanokat, amelyek régebben is léteztek.

Zárt sorú beépítésnél az utcavonalon álló épületek közé, ne telepítsünk előkertes épületet.

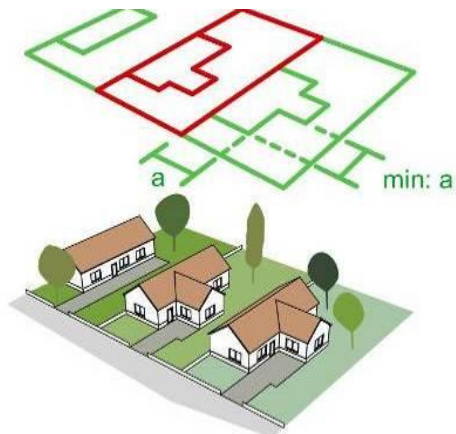

A „megmozgatott” tetőforma nem illeszkedik az amúgy nyugodt utcaképhez.

A népi hagyományt őrző lakóépületek környékén történő beépítések

Amennyiben a hosszházas beépítés mellé kell terveznünk vagy építenünk, akkor vegyünk példát a szomszédos parasztházról és hasonló tömegű, hasonló magasságú, hasonló épületszélességű, gerincmagasságú házat tervezzünk, építsünk. Ez azt jelenti, hogy az épületszélesség max. 1,5-2,0m-rel lehet szélesebb, min a szomszédos „hosszház” szélessége. A tető hajlásszöge sem térhet el nagymértékben (+,- 4 fokkal a szomszédos épület tetőhajlásszögétől. Az utcai homlokzat tengely kiosztása is hasonlítson a szomszédos házhoz. Lehetőleg érjük el, hogy három ilyen ház kerüljön egymás mellé. Ennek érdekében a második ilyen épületet is elő kell írni, ha lehetőség van a harmadik megépítésére. Kereszt szárnyat a hosszházhoz akkor építsünk, ha az, az épületszélesség hosszánál beljebb tud megvalósulni. A kereszt szárny nem lehet szélesebb, magasabb, mint a fő szárny. Az utcavonaltól a kereszt szárny legalább 7,0m-re építhető, tervezhető. Az utcai homlokzaton a népi hagyományok tagozatait ne féljünk alkalmazni és akár tornácos oldalhomlokzatot is építhetünk, vagy a teraszunkat tornác, esetleg kereszt szárny szerűen építsük meg.

A ház- és a telek szélesség viszonya legalább 1:2 legyen, a keresztszárny az utcavonaltól beljebb helyezkedjen el.

A hasonló tömegű (magasságú, szélességű, tetőhajlású) épület az illeszkedő, ez ad tetszetős utcaképet.

A hosszházak, ha nem is szépek, egységességük barátságos utcaképet alkot.

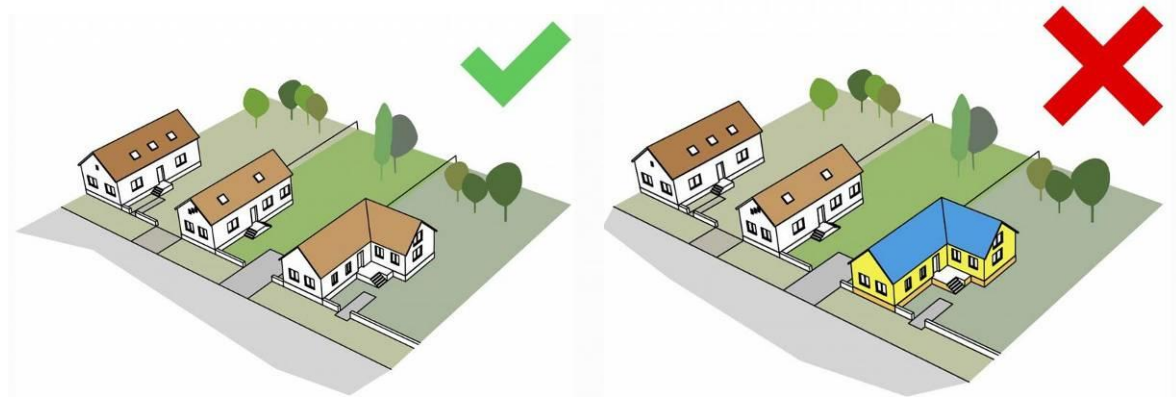
Korszerű anyagokkal felépített hosszházak, melyek a parasztházak közé is beillenének

A Keresztszárny helye az utcavonaltól beljebb van.

Népi jellegű oromfalas épületek megszokott hajlásszöge 37-43° között választandó meg.

Ne válasszunk élénk színű tetőfedést és élénk színű homlokzatot.

A vegyes megjelenésű épületek közé való építés

Ha egy zárt sorú épület és egy népi hosszházas épület közé kell házat elhelyeznünk akkor a helyszínt megvizsgálva, az utcakép elemzésével, és más szakember, pl.: a főépítész véleményével összhangban kell dönteni a ház jellegét és tömegét illetően. Ilyen esetben úgy kell az épületformát kiválasztanunk, hogy a ház megépítésével egy hosszabb egységesebb utcakép alakuljon ki. A tervezés előtt mindig kérjük a városi főépítész véleményét és tervezés közben is egyeztessünk vele.

Az 1960- és 70-es években különösen sok sátoztetős épület épült. Az ezekből létrejött lakónegyedek eléggé sematikusak, hisz az egyik ház olyan mint a másik, nem veszi figyelembe sem a lakók, sem a környezet által támasztott igényeket. Az egyik tulajdonos részére ugyanolyan házat terveztek, mint a másiknak. A lakosok, a tulajdonosok igénye sem terjedt tovább, megelégedtek a szomszéd igényeivel. Ezek a házak a korszak által terjesztett, támogatott épületformák. Teljes átépítésük hiú ábránd. Időnként egy-egy házat átépítenek, felújítanak, közzé ritkán építenek új lakóházat. A felújításokat próbáljuk szerény eszközökkel, visszafogott színezéssel és visszafogott épület tagozással, díszítéssel megoldani. Sokszor az is segít, ha egy pasztell színezést kap az épület vagy a tetőfedést újabb anyagra cseréljük. Ha a sátoztetős közé kell új házat terveznünk, akkor válasszuk a kontyolt utcával párhuzamos nyeregtetős épületformát alkalmazni.

Utcák kialakítása

Amikor felépül egy új ház, az építtető szeretné, ha az épület környéke is rendben mutatkozna, ezért sokszor a közterületet is megépíti. Gépkocsi beálló, járda és közterületi kert építésére, fa ültetésére van szükség. A legdrágább anyagok

felhasználásával is elkészült közterület rendezés is lehet csúnya, balesetveszélyes, ha nem figyelmesen járunk el. A csak egy telek előtti járda építése nem helyén való. Képzeljük el: ha minden ház előtt a tulajdonos saját ízlésének megfelelően készíteni burkolatot a háza előtt! Egy nagy burkolat kavalkád keletkezne! A járda szintjét sem érdemes saját magunknak meghatározni,

mert így minden ház előtt más és más magasságú járda épülne, melyek az utca hosszában hullámos felületként jelentkeznek. Kérjük ki a városi hatóság szakemberének a segítségét! Ők határozzák meg a járdaszintet. A megemelt járda nem kedvez a

mozgássérültek sem. A nehezen mozgók, tolókocsival közlekedők mozgását elő kell segíteni, ezt törvény is előírja.

A ház és az utca között a lakosok általában rendben tartják az előkertjeiket. Sokszor még a kerítés is sövényből van kialakítva. Ezek igazán szépek! Az előkertek giccsmentes

kialakításához inkább szakember véleményét kérjük ki. Sokan nem tudják, hogy léteznek kerttervezők is.

A közművek fogadása ma már a kerítés közelében vagy éppen benne történik. Inkább készítessünk a ház terveivel együtt kerítéstervet, hogy elkerüljük a spontán elhelyezést! Az utcai vezetékek, azok tartószerkezetei, a villanypóznák, a világító testek tartóoszlopainak elhelyezése a városi hivatal és a testület feladata. Nekik is figyelniük kell a felajánlott megoldásra: a legolcsóbb ajánlat általában a legrosszabb és a kevésbé

sokat tudó és kevésbé időtálló. Ha van rá műszaki lehetőség akkor a különböző cégek csak egy oszlopsort használjanak, a megduplázott póznasor feleslegesen ronda. A frekventáltabb területeken ragaszkodjunk a föld alatti kábelvezetéshez és az egyedi kandeláber-sorhoz és a formatervezett, a környezethez illeszkedő világítótestekhez.

A szép köztéri elemek, mint a kutak és a kandeláberek emelik a belvárosok színvonalát, megjelenését, de az arany színű, az túlzás

Az ötletes egyedi épületkiegészítők mindig felkeltik a figyelmünket, alkalmazzuk többször

A város családi házas kerületeiben a kialakult utcafásítás a szilvafa-sor. Ezt több városban is tiltják. Azt hiszem ha ez Gyomendrődön bevált (és úgy néz ki, hogy bevált), akkor felesleges tiltani. A belváros(ok)ban, ahol sok szép ház sorakozik, ezek látványa is hozzá kell, hogy járuljon a városimázshoz a fák, fasorok ne takarják el a szép épületeket! Legyenek ritkábban ültetve, legyenek magasabb törzsűek, ha szűkös a hely akkor inkább cserjékkel, virággal díszítsük a köztereinket!

A fásított utcán szívesebben időznek, sétálnak az emberek

A házakat sok esetben növényzettel futtatják be vagy az előkertet teleültetik fával, ez igazán bio, ez igazán természetközeli. A jó és szép ház, növényzettel együtt még szebb látvány és energiatakarékos is. A növényzettel befuttatott épület nyáron sokkal hűvösebb, így energia is megtakarítható, nincs szükség klímaberendezésre! Terveztessük meg, vagy szakembertől tanácsot kérve ültessük be a házunk előtti utcaszakaszt.

Az épületek megjelenését formáló anyagok

A XX. sz. eleji építkezések díszítettebbek, mint a korábbi és a század közepének utáni építkezések. Egyrészt az eklektika épületdíszítése a korábbi korok építészetének példájából ered, másrészt a század második felének dísztelensége a modernizmus és a gazdasági hiányok eredménye. Ebben változást az 1980-90-es évek hoztak, mikor is az építészet kicsit visszafordult a régebbi korok és a népi építészet teljesítményéhez. Mind Gyoma, mind Endrőd építészetének újkori építésze dísztelen, kicsit sematikus, ered ez abból, hogy kevés jó tervezők dolgozott a az 1950-2000 évekig, s a megrendelők sem támasztottak különösebb igényt. A tervezők általában csak pénzkereseti forrásnak tekintették ezen munkát, nem törekedtek művészi minőségre. Az 1980-as évektől tartó tervezések egyszerű magastetős lakóházakat eredményeztek, melyek tömege általában szép, arányos volt. A külső megjelenésük minőségének színvonalát emelte az újonnan megjelenő építőanyagok, mint pl.: a színes cserép, a többféle újabb burkolat, a faanyagok használata, stb.

Az 1900-as évek eleji épületek homlokzatait ablakkeretezés, párkányzat, lizénák, kváderozás, armírozás segíti az esztétikus kialakítás érdekében. A mai építészet megoldásai a díszítetlenségük ellenére lehetnek tetszetősek, megnyerőek, ha tömegjátékuk, homlokzati tagolásuk, homlokzati anyagaik használata, azok által létrehozott geometrikus felületek egyediséget, harmóniát hoznak létre. A korábbi korok homlokzati tagolásait természetesen meg kell tartani, ill. rehabilitálni szükséges. Az esetleges új nyílások illeszkedjenek a homlokzati tagolásokhoz.

A korszerű épületeknél természetesen nem kell olyan építészetre törekedni, mint az eklektika hozott, az épülettagezatok inkább a tömegjátékot támasszák alá, és a szomszédokhoz való valamilyen illeszkedést hangsúlyozzák. A házak és azok homlokzatainak anyagai a város(ka) léptékéhez igazodjanak, felesleges drága költséges anyagokat használni, mert az egész városból a szerénység sugárzik.

A házak lehetőleg magastetősek legyenek, hiszen a város 95-97 %-a magastetős, ehhez vagyunk szokva, ez célszerű. Lapostetős ház különleges indokkal a főépítész jóváhagyásával építhető. A tetőhéjázat milyenségére nem érdemes szigorú előírást hozni mivel olyan mértékben bővülnek a tetőfedő anyagok, hogy az előírás 1 éven belül elavulna. Talán – az ipari, mezőgazdasági épületek kivételével - célszerű tiltani a nagyon színes fémlemezfedéseket, az eternit hullámpala, a bitumenes hullámlemez fedéseket. A régebbi korszak házaira igyekezzünk olyan fedést tervezni, hogy az akkori korhoz igazodjék. A kisebb épületek tetőjére ne rakjunk nagytáblás fedést.

Részletek minőségei javítják a ház megjelenését

Az igazán szép ház még szebb, ha a rajta lévő építészeti részletek, épület kiegészítők igazi minőségben, nemcsak jó kivitelezéssel, hanem egyedi tervezéssel és egyedi formával is fel hívják magukra a figyelmet. Kerüljön a házainkra egyedileg tervezett kémény kéményfedkő, olyasvalami ami más házakon nincs. Persze ne eltúlozva, hanem szerény számban és szerény megjelenéssel.

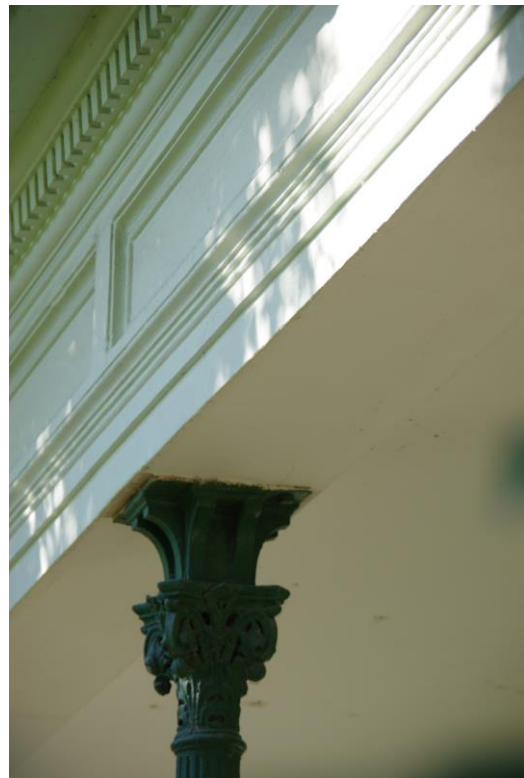

A kémények kialakítása mindig dicséri a mesterét és a tervezőjét

Az érdekes könyv felírat rejti az építettőt és az építés idejét

A cégéreken is el lehet helyezni a vállalkozás logóját, felfigyelünk, különösen, ha ilyen különleges a falburkolat

Légkondicionálók kültéri egységei, napelemek

Mostanában a házakat egyre bonyolultabb gépészeti berendezésekkel szerelik fel. Ezek egy része kültérbe kerül. Elhelyezésükkel, kinézetükkel sem a gyártók, sem a mesteremberek nem foglalkoznak. Pedig ez egyre meghatározóbb lesz. Ne rontsa el szép házunk képét a rosszul felszerelt gépészeti berendezés. A klíma kültéri egység lehetőleg szerényen megjelenve, a ház osztásaihoz igazodva, az épület tagolását, tagozatait nem megbontva helyezkedjen el. A klímák elhelyezését egyeztessük a város főépítészével. Több emeletes lakóépületeknél, de természetesen egyéb épületek esetében is, a homlokzatokon egy megtervezett, legalább is végig gondolt, rendszer szerint helyezkedjenek el a kültéri klíma egységek. Ha a homlokzatra napelemek kerülnek, akkor fokozott gondossággal kell eljárni.

Ajtók, ablakok, loggiák

A házaink „szemei”, a nyílások az épületünk jellegéhez igazodjon: zárt sorú polgárházaknál függőlegesen hosszúkás, népi jellegű házunknál kicsi szemek, modern

házainknál a tömegekhez hozzáillő arányú és nagyságú nyílások készüljenek. A kert felé nagyobb, föld felé közelítő ajtót, üvegfallal kívánatos terveztetnünk. Sajnos –a többlakásos épületek esetében előfordul, hogy a ház nyílászáró cseréit nem mindenki tudja végrehajtani, így a homlokzat felemásra sikerül. Arra azért törekedjünk, hogy azonos osztású, azonos színű nyílászárók kerüljenek az épületre. Több színű és a többitől elütő nyílászárókat ne helyezzünk el a homlokzaton. Ha a lakások csak egy része tudja kicserélni homlokzati nyílászáróit,

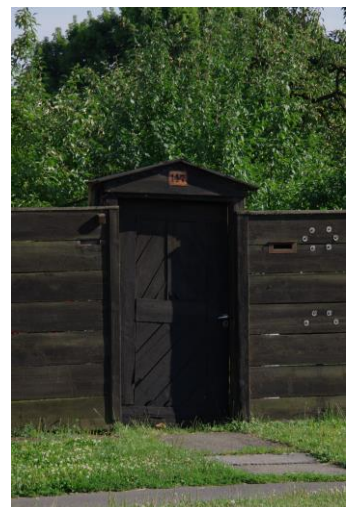
akkor a régihez azonos méretű, azonos osztású, azonos színű ablakokat, ajtókat helyezzünk a homlokzatunkra, így a régitől nem nagyon üt el az új.

A többszintes, több lakásos épületek leginkább loggiával épültek meg. Az egymás alatti beugró loggiák árnyékának egymás alatti ritmusos megjelenése tulajdonképpen a ház sokszor egyetlen dísz. Ezt ne rontsuk el azzal, hogy egyesével beépítjük, lezárjuk, beüvegezzük. Tulajdonképpen az se lenne kívánatos, ha egyszerre az összes lakás együtt szüntetné meg a loggiákat. A loggia berácsozása érthető ugyan, de ez sem kívánatos. A vagyonvédelem a belső falon, ajtókon is megvalósulhat és még ki is tudunk könyökölni a korlátunkon.

Kerítések

Nagyon sok szép, érdekes kerítés épült a városban. Az egyik szebb, mint a másik. A kerítések, kapuk anyaga, formája a legváltozatosabb, azt lehet állítani, hogy szinte mindegyik észreveteti magát. A szép kerítés harmonizál a mögötte álló épülettel. Különösen szerény kerítés dukál egy gazdagon díszített vagy formált házhoz. Tömör kerítésnek csak ott van létjogosultsága, ahol a lakókeretet akarja eltakarni. Egyébként az utcai kerítés áttört legyen, hogy a közterület zöldje folytatódjon tovább a kertben, növekedjen látványban a város zöldje. Zárt sorú polgárházak kapui, kerítése ,kellőképpen szerény legyen, hogy a tekintet a szép homlokzatra essen. Egyszerű deszkakerítés is lehet érdekes látvány: ötletesen összerakva, a deszkákat minőséggel, mestermunkával megdolgozva eredményesek lehetünk.

Anyaghasználat (színek)

A ház színével sokat javíthatunk és sokat is ronthatunk az épület összhangjában. Ma már

akármilyen színt kikevernek a kereskedők, s ezzel élnek is az építtetők. Nagyon kevesen vannak olyanok, akik a tervezőjük vagy a mesterük véleményét kéri ki a színválasztással kapcsolatban.

Sokan a maguk kifejezését látják a színezés kiválasztásában, mikor kész a remekmű, akkor érzékelik csak, hogy valami nincs rendben. Sokszor a családfő „nagyvonalúan” a család valamelyik tagjára bízta a döntést, milyen is legyen a házuk színe. Kár, hogy így van. A színezést inkább a ház jellege, stílusa, kora, tagozódásai és a szomszédos házak, valamint az utcakép kell, hogy meghatározza és ez szakember közreműködését kívánja meg.

A kertek kialakítása

A jó telek tájolása segít a mindennapok kellemes eltöltésében. A lakást lehetőleg dél, délnyugat és délkelet felé tájoljuk. Amikor délután hazaérkezünk a munkából a lakás nappalija előtti teraszról nézegessük a kertünket, pihenjen meg szemünk a gyönyörűen kialakított kertünkben, ahol mindig virágzik egy-egy virág. A lakó kertben az árnyékos fa alatti terület mellett zöld gyepp is várjon minket. A nappali nagy üveg falán keresztül zord időben is pihentethetjük szemünket kertünkben. A kertet úgy alakítsuk ki, hogy egy nagyobb területre lássunk rá, ne közvetlenül az ablak előtt nőjenek a fáink. A kerti útjaink készülhetnek beton kiskockakövből, természetes kőből, sőt még keményfából is. A természetközeli tájkialakítás és útvezetés nagyobb eredményt hoz a kertnek, mint a szigorúan kialakított geometriai beültetés. Természetesen nincsenek ökölszabályok, mindenféle kertépítés meg hozza a gyümölcsét. Legyen a kertünkben olyan terület, ahol megpihenhetünk, ahol étkezhethetünk és ahol a gyerekeink játszhatnak. A házi állatainkra is gondoljunk (kutya)! Amennyiben zöldebb kertet is ki akarunk alakítani, azt az épülettől távolabb, a hátsó kertben tegyük. A házi jószágainkat úgy helyezzük el, hogy az se minket, se a közeli szomszédjainkat szag- és hanghatásaival ne zavarja.

Közterületek méltó megépítése, fenntartása

Fontos a folyamatos járdakialakítás

Az utcai járdákat úgy alakítsuk ki, hogy az minden jellemzője a folyamatosságot tükrözze. A járda szélessége, anyaga (beton, térkő, aszfalt, tégl), magassága egy

utcaszakaszon belül azonos legyen. Kerülni kell a telkenkénti járdamagasság, járdaszélesség és a különböző anyaghasználat kialakulását.

Ne túlozzuk el a légvezetékek, közvilágítások, a hírközlés vezetékeit, tartóoszlopainak számát!

A különböző légvezetékeket igyekezzünk ugyanarra az oszlopsorra kifeszíteni! Az egy utcaszakaszon létesített több tartóoszlopsor „póznaerdő” kinézetét kelti. A településkép szempontjából meghatározó területeken vezetékek cseréknél, a műemléki környezetekben minden esetben, a föld alatti kábelezés legyen az előírás

Utcafásítás

Az utcákon a fásítást soha ne hagyjuk el, de legyünk tekintettel az utca épületeire is. Túl szűk utcában és a szép, értékes homlokzatú épületek előtt inkább hagyjuk el a fasorok telepítését, vagy olyan fákat telepítsünk, melyek kellő távolságra vannak a házaktól és nem zavarják a házsor, valamint lehetővé teszik a homlokzatok megmutatását. Kellő

széles utcákban nemcsak fasor, hanem cserjefoltok és virágágyak is telepítendőek. A családi házas területeken az utcai gyümölcsfákat is meg kell tűrni.

Emlékmű környezetének szakszerűsége

Ne hanyagoljuk el a képzőművészeti alkotásaink környezetét. Egy-egy emlékmű, szobor, dombormű akkor díszíti környezetét és akkor méltó a megformázott előd életéhez, munkásságához, ha az emlék a közterület igényesebb területrésszére kerül, azt nem takarja sem fa, sem bokor,

megfelelően kiemelkedik a környezetéből és jól látható. Egy területre, egy parkba ne telepítsünk sok vagy több képzőművészeti alkotást, főleg ne úgy, hogy azok egymást zavarják. Az egymás mögé, tengelyben elhelyezett szobrok és emlékek zavarják egymás láthatóságát és zavarják az eszmei érthetőségüket.

Nem beépíthető külterületek

A mezőgazdasági területeken építhető épületek, a gazdasági épületek helye, nagysága, külső megjelenése

A város hatalmas külterületén sokfajta rendeltetésű épület építése várható ill. engedélyezhető. Akár lakóépület, akár gazdasági, akár mezőgazdasági vagy üdülőépületről van szó, minden esetben a tágasság és rendezettség igényeinek betartását tartjuk szemünk előtt. Se a lakó portánk, se a gazdasági ill. se a mezőgazdasági üzemi területünk ne legyen zsúfolt és rendezetlen. A lakó porta, a tanyaterület ésszerű rendezettséget mutasson, lehetőleg a történeti tanyák elrendezését kövesse, hisz az valamikor bevált és a megjelenése is esztétikus volt. A mezőgazdasági üzemek látványát főként a rendezettség biztosítja. Az állattartó telepek istállóinak sora, egymás utánisága és a fásítás együtt határozza meg a szép látványukat. Lehetőleg ne építsünk nagyon nagy alapterületű és lapostetős, valamint lemez anyagú épületeket. Az üzemek, gyárak nem a külterületeken kívánatosak, hanem a beépített területek gazdasági övezeteiben. Gyomaendrődön azonban inkább több üzen van külterületen, mint belterületen. A külterületi gazdasági területek beépítéseire és épületcsoportjaira Az előbb a mezőgazdasági területre leírtakat alkalmazzuk. Zártkerti és üdülő épületek úgy készüljenek az általában keskeny és hosszú portákon, hogy azok tömege és épületszélessége igazodjon a telek szélességéhez úgy, hogy az oldalkert(ek) megfelelő, a házzal összemérhető szélességűek maradjanak.

A külterületi épületek anyaghasználatát kívánatos lenne a hagyományos anyagokból megválasztani, hagyományos hajlású tetővel. Ha modern telep épületei előre gyártottan készülnek, akkor az épületek anyagait a hagyományosan kívüli anyagokból is el lehet képzelni. Nagyon fényes felületet és nagyon lapos tetőt ebben az esetben se tervezzünk, ne engedélyezzünk.

6. A város jó példái

A városban fellelhető szép épületek, kerítések, kertek

A város szép, példamutató épületeit azért érdemes megismernünk és a széles városlakó közönség elé tárunk, hogy ezeket felismerve meg tudják különböztetni a silányabb és talmi épületektől, hogy e példákat kövessék, ne zárkozzanak el a már régebben is bevált építési módszerektől, díszítésektől. Ez –mint korábban is említettük- nem jelenti azt, hogy szolgálékúen utánoznunk kellene a régi eklektikus vagy népi lakóházak megjelenítési formáit, különösen nem a régi díszítéseket, a régi homlokzataikat. Jelenti azonban azt, hogy ezeket „tiszteljük”, rehabilitáljuk, erőt és ötletet merítünk tömeg-, homlokzat- és alaprajzi megoldásaiból. A bemutatott képek a kézikönyv előbbiekben nem bemutatott épületeiből próbál merítkezni.

A város eklektikus szép épületei, melyek részleteiben is fennmaradtak

Népi lakóházak, melyek egyszerű tömegformáikkal utánozt történeti stílusjegyekkel ejtik rabul szívünket

Épülethomlokzat részletek

Modern épületek, ezek tiszteletben tartották elődeink építési tapasztalatait

Más városokból hozott szép épület példák

Kecskeméti társasház

Mezőkövesdi családi ház

Székesfehérvári cégerek

Balatonfüredi ivókút

Gyomaendrőd szép kerítései, kapui.

Az ötletes, különleges kerítés nem hivalkodó, de mégis figyelemfelkeltő

Az átlátható kerítés légies, biztosítja a kert látványát, a kapu feloldódik a kertben, alig látható

A legegyszerűbb szebb. A kapufeliratokra érdemes gondot fordítani. A sövény minden esetben megállja helyét. Szerény ötlet-látványos kerítés

7 ■ Sajátos építmények szép példái Gyomaendrődön

Hirdetések, üzlet-, portál felíratok

Hogyan lehessen hirdetéseket elhelyezni? Mik a problémák a hirdetésekkel? Azon kívül, hogy hirdető berendezéseinket olyan helyre tesszük, hogy az ne zavarja a gyalogos vagy gépjármű közlekedést, ne zavarja a földben elhelyezett közműveket, még számtalan egyéb esztétikai probléma adódhat a hirdetésekkel. Gond lehet az is, ha méreténél fogva sokat kitakar a szép utcaképből. Az se esztétikus, ha a hirdetés tartószerkezete ormótlan vagy kopott, tönkremenő félben van, esetleg olyan anyagból készült, hogy az időjárás viszontagságainak nem áll ellen. Maga a hirdetés is lehet megbotránkoztató esetleg harmónia hiányos, idegesítő.

Más szabályozás szükséges a történeti városrészekben, más az új beépítéseknél. Míg az előzőnél a történeti városrész stílusához, építészeti karakteréhez kell igazodjon a hirdetés tartószerkezete és maga a hirdetés, addig az új, kialakuló városrészekben a máshol már bevált hirdetőfelületeket alkalmazhatjuk. A történeti városközpontban, mert az a településképpen meghatározó szerepet tölt be a hirdetéseket a minimálisra kell csökkenteni.

A történeti városközpontban, a történeti városrészekben bátran használhatunk régebbi stílusú, főként eklektikus utcabútorokat vagy esetleg letisztult formájú egyedi köztéri elemeket: szemetesládákat, kandelábereket, padokat, kerékpártárolókat. A modern városrészekben, ahol többségében 1960 utáni házak épültek, a köztéri elemek mindenképpen az új stílusoknak feleljen meg.

Az óriás plakátokat általában fő közlekedési- és gyűjtőutak mellé szeretik elhelyezni, hogy minél többen lássák. Ha ezt belterületen meg akarjuk engedni, akkor az egyéb korlátozó előírásokon kívül azt is érdemes előírni, hogy olyan távolság tartással kövessék egymást (pl.: 200m), hogy az ne legyen zavaró és ne takarja ki a kialakult szép utcaképet. Műemlékek és helyi védett épületek közelében ne lehessen nagy felületű plakátokat, hirdetéseket elhelyezni. Az egyéb, különálló plakátok, hirdetések nagyságát érdemes maximálni (véleményem szerint max.1,00m²-ben). Ugyanez kell, hogy vonatkozzon a megállító táblákra, a járdán, kerítésen, épületen elhelyezett, hirdetésekre.

Üzletportál megnevezések, felíratok

Az üzleteink megnevezését kevesen tudják esztétikusan elhelyezni az üzlet épületén. Vannak akik úgy gondolják, hogy minél több felirat, annál többen veszik észre, vannak akik azt hiszik, hogy minél nagyobb betűvel írják ki az üzlet nevét, annál könnyebb őket észre venni, felismerni, vannak akik nem tisztelik az épületet, annak tagozódásaitól függetlenül írják fel feliratukat, olyanok is vannak, akik az előbb felsoroltakat mind

elkövetik. Pedig: a szerényen megjelenő, az épület stílusához illő, annak tagozatait, súlypontját észrevevő, nem túl hivalkodó, az épület színezéséhez illeszkedő feliratok a leghatásosabbak, legfigyelemfelkeltőbbek.

A homlokzattagozódást meghagyó felirat

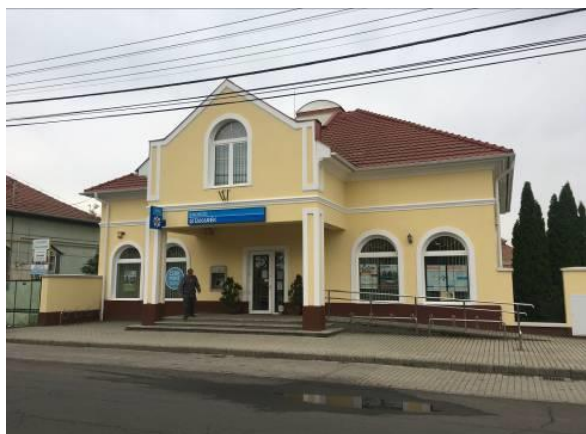
A falfelületre helyezett nagy mélységű betűk megfelelően mutatnak

Az épülettagezatokhoz illeszkedő üzletfeliratok

Modern feliratok egyszerű kivilágított dobozban

Közterületi berendezések, utcabútorok

Manapság már nagyon változatos és tartós, minden igényt kielégítő utcabútorokat, utca kiegészítőket lehet vásárolni. Ugyanez értendő a köztéri játszószerkeztetésekre is. Legjobban akkor jár a város – és ez a legesztétikusabb is – ha egyféle termékcsaládból válogatva állítjuk össze a köztéri berendezéseinket, padokat, szemeteseket, kandelábereket az együvé tartozó területeken.

Az egyszerű, szerény megoldások illenek a kisvároshoz, nem pedig artisztikus, egyedi köztéri kiegészítők. A régi hasznos sétapad a holtág partján, a most készülő partvédő mű, az egyszerű utcai trafó mind-mind elfogadható. A buszmegálló védőtetője funkcionális, egyszerű, tartós, transzparens és szép, több helyen is alkalmazandó, nem szükséges új formát keresni!

Az egyszerű, letisztult formák később avulnak el

A városhoz a szerényebb építészeti köztéri elemek illenek

8 ■ Beépítési vázlat az új városiasodó központi területre

Előzmények

A két nagyközségből, városkából összevont település valamikori központjai megmaradtak és továbbra is fenn fognak maradni. E mellett a korábbi településrendezők és városvezető politikusok úgy gondolták, hogy a két település közötti területen szükséges egy új modern városközpontot kialakítani. Mindez a mai napig nem történt meg. A közelmúltban ugyan ide kellett költöznie a város közigazgatási intézményének, a Városházának, a Városháza egy korábbi szakmunkásképző iskolába, habár ennek kevés ember örül. A Városházán kívül még itt található egy egyházi iskola és egy élelmiszer áruház. Ezek az épületek egymástól távol, rendszer és beépítési terv nélkül települtek. A lötyögős elrendezés nem kelti városközpont hatását. Ez a levegős elrendezés azonban arra is jó, hogy most újból elrendezhető a terület. Igen jó adottság még, hogy a közelben található egy tiszta vízű holtág, mely később egy városiasodó központi területté válhat.

Lehetőségek, adottságok

Mikor lesz ebből városiasodó terület? Először is fontos átgondolni hogy e terület a rendezési terv szerint marad-e ezzel a területfelhasználással vagy inkább mást besorolást választ a település. Elsősorban olyan létesítményeket kell ide telepíteni, melyek városodást képző hatásuk van. Az iskola kevésbé ilyen, habár ide is és a városháza is, az élelmiszer áruházba is nagyobb tömegek járnak. Elsősorban nagy tömeg vonzású, a városhoz méltó színvonalú intézmények telepítendőek ide. Ezek a következők: üzletek, bevásárló központ, városi közigazgatási intézmények, művelődési intézmények: könyvtár, művelődési ház, múzeum, sportcsarnok, kiállítási csarnok, képzőművészeti galéria, színházterem, piac, stb. Az intézményeken felül lakóházakra, lakásokra is

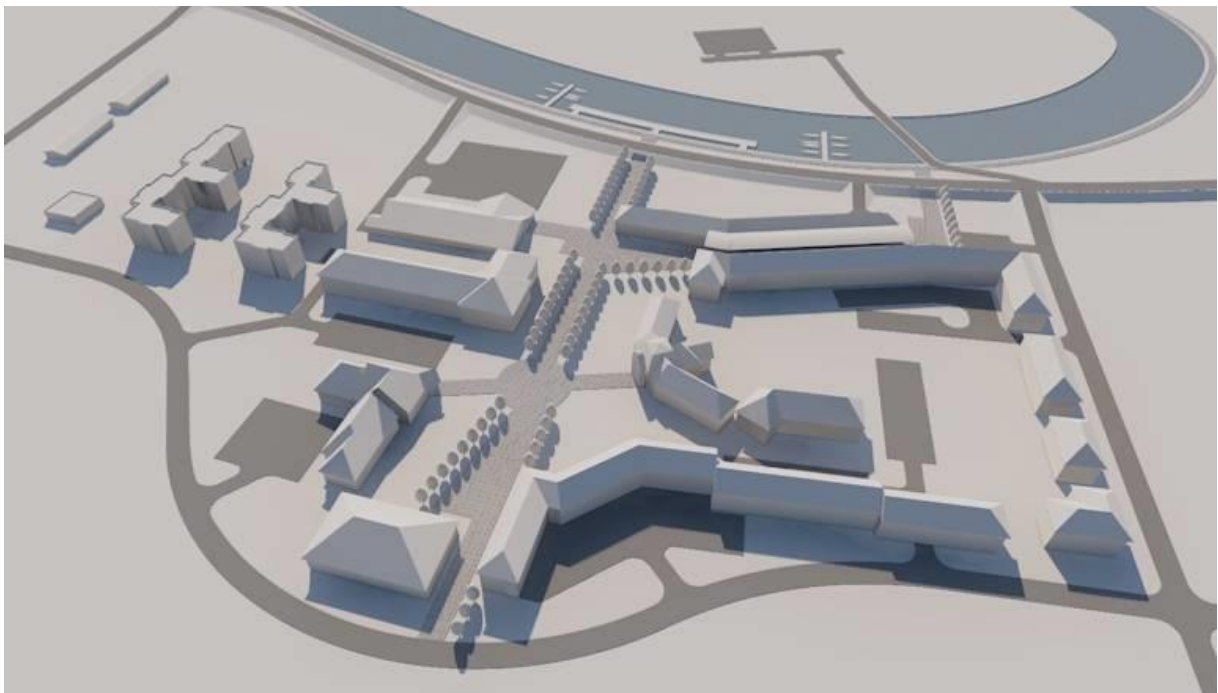
szükség van, mert különben este kiürülne a központ. Egy-két különleges létesítmény jelenléte sem árt a központnak. Sétányok, bevásárló utcák, pihenő parkok, zöldterületek, vízfelületek és vízi létesítmények kapcsolódhatnak e centrumhoz. Ha mindez egy sétáló utcára van felfűzve, akkor igen vonzó e településrész.

A beépítési javaslat

A városháza és az iskola távolsága azt váltja ki, hogy a nagy teret egy központi zöld térré alakítsuk, de az új létesítményeket már közelebb helyezzük el. Erről a térről több új intézmény is nyílhat, legfőképp egy művelődési tömb: vagy sportcsarnok. A közlekedési adottságok nagyon megfelelőek.

Kiváltható a Selyem utca dél felé, a Fő utcáról jövő út megszüntethető és gyalogos felületté alakítható. A most közlekedési felület elvezet a délen elhelyezett művelődési intézménytől az északon folyó holtágig úgy, hogy csak gyalogosok közlekedhetnek rajta. Mivel a fő utca nyomvonala jóval magasabban található a centrum területénél, alatta a sétáló utca kivezethető a holtág partjáig, ahol kellemes sétány kínálkozik. A vízpart nemcsak sétány kialakítására alkalmas, hanem kis hajók kikötőjének és vízi színpad

kialakításához is. A holtág túlsópartján –ahol a víz sekélyebb- fövenystrand is létrehozható, melyet a közeli átjáró korszerűsítése után gépkocsival is elérhetünk. A központba kerülnek 1-2-3 emeletes lakóházak is , melyek alsó szintjét üzletekkel kell telezsúfolni. A fő utca felé eső két párhuzamos lakóépület földszintjén lévő üzleteket vonzóbbá úgy tehetjük, ha az üzletutcát lefedjük.

A beépítés végrehajtása

Mérjük fel mi szükséges a városnak, milyen épület! Ezek közül melyek azok, amelyek ide e területre valók? Készítsünk egy jó beépítési tervet és a megvalósításkor ragaszkodjunk ehhez. Ha kivárjuk a megfelelő beruházót akkor az eredmény százszor meg fogja érni, pótolja majd az erőfeszítéseink miatt keletkezett megpróbáltatásainkat!

IMPRESSZUM

Források Gyomaendrőd Arculati kézikönyv szerkesztéséhez

Gyomaendrőd története: Gyomaendrőd honlapja
Körös maros nemzeti Park: Wikipédia
Gyomaendrőd Hész, Örökségvédelmi hatástanulmány
Magyarországhely arculati kézikönyve
GYÜSZ-TE az ország első „zöld” TDM szervezete
Gyomaendrőd információs, turisztikai és közösségi portálja.
Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság honlapja
Google Earth

Közreműködők

Gyomaendrőd város önkormányzata
honlap címe: www.gyomaendrod.hu
email címe: onkormanyzat@gyomaendrod.hu
postai címe: 5500 Gyomaendrőd, Selyem út 124
Telefon: +36-66-386-122
Polgármester: Toldi Balázs
Polgármester email: polgarmester@gyomaendrod.hu
Főépítész: Molnár Zoltán Gyula
Főépítész email címe: foepitesz@gyomaendrod.hu
SZERKESZTETTE: Nemes Roland építészmérnök
SZÖVEG: Nemes Roland építészmérnök
FOTÓ: Nagy Máté
Weigert József (www.gyomaendrod.com)
Megyeri László
GRAFIKAI TERVEZÉS: Nagy Máté

Gyomaendrőd, 2017. december

BÉKÉS MEGYEI ÉPÍTÉSZ KAMARA

H-5600 Békéscsaba, Dr. Becsey Oszkár u. 10-12

tel.: 66/454-987

honlap: www.bemek.hu, e-mail: bemek@freemail.hu

Iktatószám: 30-40/2017.

Tárgy: TAK véleményezés

Gyomaendrőd Város Önkormányzata
Toldi Balázs polgármester úr részére

Gyomaendrőd

Selyem út 124.

5500

Tisztelt Polgármester Úr!

Az Önök településére készült **településképi arculati kézikönyv** (röviden: TAK) véleményezését, a *településkép védelméről* szóló 2016. évi LXXIV. törvény, továbbá a *településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről* szóló 314/2012. (XI.8.) kormányrendelet 43/A § (7) bekezdése alapján, a Békés megyei Építész Kamara elkészítette, melyet mellékletben csatolunk!

Békéscsaba, 2017. december 28.

Fajzi Tamás
elnök

Kapja:

1. Címzett
2. Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft.- feltöltés a <http://tak.lechnerkozpont.hu> felületre
3. Irattár

GYOMAENDRŐD VÁROS TAK - ÉPÍTÉSZ KAMARAI VÉLEMÉNYEZÉS

Településnév:	Gyomaendrőd	Főépítész: Molnár Zoltán Gyula
		Készítők: Szerkesztette: Nemes Roland építészmérnök Szöveg: Nemes Roland építészmérnök Fotó: Nagy Máté Weigert József (www.gyomaendrod.com) Grafikai tervezés: Nagy Máté
Megye:	Békés	Dátum: 2017. december 27.
Település lélekszám:	13 896 fő	Véleményező: Békés Megyei Építész Kamara 1.sz. Véleményező Bizottság
TAK oldalszám:	76	

Megjegyzés: Hiányzó munkarészek:

A 314/2012. (XI.8.) Korm. rend. 12. mell. szerinti tartalmi követelményeknek való megfelelés (X v. Ø):

1. Bevezető	X
2. A település általános bemutatása	X
3. Örökségünk	X
4. Lehatárolás, településkarakter bemutatása	X
5. Építészeti útmutató, ábraanyag	X
6. Jó példák - épületek, részletek, kerítések, stb.	X
7. Jó példák - sajátos építményfajták	X
8. Beépítési vázlatok	X

Közérthetőséggel kapcsolatos szakmai vélemény: A TAK közérthetően készített munka.

Település bemutatásával , örökségeivel kapcsolatos szakmai vélemény: A gyomaendrod.com portálról átvett településtörténeti bemutatás a két település egyesítése utáni 25 évét nem ismerteti, így a város 1982. január 1. utáni fejlődéséről, vagy például az 1989-es várossá nyilvánításról a TAK nem tartalmaz ismertetést.

Az épített örökség bemutatása mintaszerűen elkészített munkarész, helyismeret hiányában lévőknek is teljes képet ad a település mai állapotáról. Az anyagból bárki számára egyértelműen kiolvasható, hogy a város milyen arculatú és karakterű.

Nagyrészt számba veszi és bemutatja a város épített környezetének az értékeit. Nem tesz említést arról, hogy az Endrődi Tájház - a magyar tájházi hálózat tagjaként- a világörökség része.

A kézikönyv alapvetően városépítészeti és építészeti adottságokkal és javaslatokkal foglalkozik magas színvonalon. Kevésbé tér ki a táji- természeti értékekre. (ökológiai védelem, tájképvédelem, NATURA 2000 védettség) Nem foglalkozik a kulturális és helytörténeti értékek (köztéri szobrok, emlékművek, emléktáblák) bemutatásával. Ezekből a városban több tucatnyi található.

Kevésbé foglalkozik az ipari- és agrárkörnyezet bemutatásával.

Béres István,

Kmetykó János,

Szabó Bálint

Békés Megyei Építész Kamara
1. számú véleményező bizottsága

GYOMAENDRŐD VÁROS TAK - ÉPÍTÉSZ KAMARAI VÉLEMÉNYEZÉS

Lehatárolás, településkarakter bemutatása : Az eltérő karakterű területek lehatárolása kizárólag a két történeti városközpontra és a két központot összekapcsoló városrészre terjed ki. Véleményünk szerint Gyomaendrődön a település karakterét befolyásolja többek között a bevezető utak melletti beépítések látványa, a vasút melletti ipari park megjelenése is, de említhetnénk falusias beépítésű városrészeket, az üdülő területeket, a temetőket, és a bemutatásban is szereplő Nagylapos és Öregszőlők területeit is. Az eltérő karakterű táji adottságú területek, a külterületi határrészek név szerinti megjelenítése hiányzik, úgyszintén hiányolható a gazdasági funkciójú területrészek feltüntetése. A térképi ábrázolás eltérő színnel jelzett beépített területei a jelmagyarázat hiányossága miatt nem értelmezhetők.

A törvényi előírások szerint a TAK a település teljes igazgatási területére készül, és a tartalmi követelményeket ennek megfelelően kell figyelembe venni.

Építészeti ajánlással kapcsolatos szakmai vélemény:

A **TAK-ban szereplő** eltérő adottságú területrészekre az ajánlások teljeskörűek és mintaszerűen kidolgozottak. Külön említést érdemel, hogy a mai építészeti igényeket is kezeli, és példákat ad a város arculatához illeszkedő alkalmazásra.

A gazdasági - üzemi településrészekre, az üdülőterületekre nem tartalmaz építészeti ajánlást a kézikönyv. Véltetően ezeken a területrészekeken más tömegarányú, tetőformájú, anyaghasználatú, (stb) épületek építésére van igény, mint a lakóterületeken.

Jó példák bemutatásával kapcsolatos szakmai vélemény:

Változatos és igazán jó példák szerepelnek a kézikönyvben. Az is pozitívum, hogy a mai építészet formavilágát is szerepelteti a jó példái között.

Beépítési vázlat:

A „kijelölt” városközpontokra vonatkozó beépítési javaslat véleményünk szerint részletes program hiányában ötlet szinten kezelhető.

Egyéb szakmai vélemény:

A kézikönyv szerkesztése, megjelenése színvonalas munka. Az épített környezettel kapcsolatos kidolgozott munkarészei példa értékűek.

A lehatárolásban nem szereplő, de a település karakterét befolyásoló területrészek hiányosságára vonatkozó, a véleményezésben megfogalmazott kritikai észrevételek megfontolását-, és a TAK felülvizsgálatakor azok kidolgozását javasoljuk.

Béres István,

Kmetykó János,

Szabó Bálint

Békés Megyei Építész Kamara
1. számú véleményező bizottsága

Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság

5540 Szarvas, Anna-liget 1.

Levélcím: 5541 Szarvas, PF.: 72. Tel.: 66/313-855, Fax: 66/311-658, E-mail: kmnp@kmnp.hu

56-..../2018.ikt.sz.

Üi.: Greksza János

Tárgy: Gyomaendrőd Város
településképi arculati kézikönyv
(TAK) - vélemény

Gyomaendrőd Város Önkormányzata

Toldi Balázs polgármester úr
részére

Gyomaendrőd

Selyem u. 124.
5500

Tisztelt Polgármester Úr!

A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság részéről, mint a védett természeti területek és a természeti értékek, valamint a Natura 2000 területek természetvédelmi kezelője egyben a 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet által a területfejlesztési programok, területrendezési tervek és a helyi építési szabályzatok véleményezésére kijelölt szervezet, a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet (továbbiakban Korm. rendelet) az alábbi tájékoztatást adom.

A rendelkezésre bocsátott egyeztetési dokumentáció alapján, a településképi arculati kézikönyvvel kapcsolatban a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság részéről nem merült fel természet- és tájvédelmi szempontú javaslat, észrevétel.

Véleményemet az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény, illetve végrehajtására kiadott 314/2012. (XI. 8.) Kormányrendelet 9. melléklete; illetve a 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet 39. §. alapján biztosított hatáskörömben adtam ki.

Szarvas, 2018. január 8.

Dr. Tirják László
igazgató

Kapják:

1. Címzett – csak elektronikus úton – polgarmester@gyomaendrod.hu
2. Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. – feltöltés a <http://tak.lechnerkozpont.hu> felületre
3. Irattár

**Gyomaendrőd Településképi Arculati Kézikönyv
véleményezésével
kapcsolatos főépítési álláspont és tájékoztató**

Eltérő vélemény csak a Békés Megyei Építész Kamarától érkezett, melyekre adott álláspontom a következő:

Közérthetőséggel kapcsolatos szakmai vélemény:

Nem érkezett észrevétel.

Település bemutatásával kapcsolatos szakmai vélemény:

A felvetéseket a TAK készítője figyelembe vette, azok javítása, kiegészítése megtörtént.

Lehatárolás, településkarakter bemutatása:

A megfogalmazott észrevételeket pontosítottuk, és azokat vettük figyelembe melyekkel, mint főépítész egyetértünk.

A lehatárolások térképi ábrázolás pontosításra került, a jellemző eltérő karakterű területek jellemzése is pontosításra került. Viszont a térkép léptéke miatt a bevezető utak menti terület külön jelölése nem lehetséges.

Építészeti ajánlással kapcsolatos szakmai vélemény:

Az ajánlások nem területegységekre, hanem különös vagy éppen teljesen általános témákban, szituációkra adnak javaslatokat.

A kifogásolt területekre (gazdasági, üzemi, üdülő) ajánlásokat alkotni csak oda kiemelten nem szükséges, mivel ezen területekre is érvényesek az általános illeszkedési szabályok, itt különös iránymutatás nem szükséges az épületek vonatkozásában, de a településképi rendeletben természetesen előírások megfogalmazásra kerülnek.

Jó példák bemutatásával kapcsolatos szakmai vélemény:

Nem érkezett észrevétel.

Egyéb szakmai vélemény és tájékoztatás:

A javaslatokat figyelembe vettük és az arculati könyvet visszaadtuk a készítőnek, aki az iránymutatások elvárások és a fentiek alapján több tekintetben is átdolgozta és bővítette azt.

A fentiek alapján javaslom, hogy az Építész Kamara véleményének többi részét a Képviselő Testület ne fogadja el.

Fentiekre az alábbi jogszabályi előírás ad lehetőséget:

314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről 31/A.148 A településképi arculati kézikönyv és a településképi rendelet készítése, módosítása egyeztetésének és elfogadásának szabályai

43/A. §149 (1) Az új kézikönyv és településképi rendelet készítése, valamint módosítása során a 28. §-t és 29. §-t, valamint a (2)-(10) bekezdést kell alkalmazni.

(8) A polgármester az elfogadás előtt ismerteti a képviselő-testülettel a beérkezett véleményeket, az el nem fogadott véleményeket és azok indokolását, egyeztetés esetén a jegyzőkönyvet, illetve az elfogadott vélemények alapján a kézikönyv tervezetében és a településképi rendelet tervezetében javasolt módosításokat.

Egyeztetési kötelezettséget a rendelet nem ír elő.

Gyomaendrőd, 2018.02.15.

Molnár Zoltán Gyula
főépítész